

GÖTEBORGS UNIVERSITET
HANDELSHÖGSKOLAN

Påtaglig risk för rättsosäkerhet?

Rättssäkerhet och barnets bästa vid begäran om upphörande av vård av
barn som vårdas med stöd av 2 § LVU

Anahita Bayat

Juridiska institutionen

Handledare: Pernilla Marklund

Handelshögskolan vid Göteborgs universitet

Examinator: Lotta Vahlne Westerhäll

HRO800 H20 Examensarbete, 30 högskolepoäng

Innehåll

SUMMARY	1
SAMMANFATTNING	3
FÖRORD	5
FÖRKORTNINGAR	6
1. INLEDNING	7
1.1 Bakgrund	7
1.2 Syfte och frågeställningar	8
1.3 Avgränsningar	8
1.4 Metod	9
1.5 Material	10
1.6 Perspektiv	11
1.7 Disposition	12
2. BARNETS BÄSTA OCH RÄTTSSÄKERHET	14
2.1 Allmänt	14
2.2 Historisk överblick över barnrätten	14
2.3 Barns rättigheter idag	15
2.3.1 Barnets bästa i tre delar	15
2.3.2 Barnkonventionen	16
2.3.3 SoL och LVU	17
2.3.4 EKMR artikel 8	18
2.3.5 Styrdokument och BBIC	18
2.4 Rättssäkerhet vid beredande och upphörande av tvångsvård	19
2.4.1 Formell rättssäkerhet	20
2.4.2 Materiell rättssäkerhet	21
2.4.3 Rättssäkerhet i denna uppsats	21

3. VÄGEN UT UR TVÅNGSVÅRD MED STÖD AV LVU	24
3.1 Allmänt	24
3.2 Upphörande av tvångsvård enligt 21 § LVU	24
3.2.1 Begäran om upphörande av vård	25
3.2.2 Utredningen vid begäran om upphörande av vård	26
4. EMPIRISK UNDERSÖKNING AV DOMAR GÄLLANDE UPPHÖRANDE AV TVÅNGSVÅRD	27
4.1 Inledning	27
4.2 HFD 2014 ref. 50	28
4.3 Resultatet av undersökningen	30
4.3.1 Antal barn	30
4.3.2 Tid som förflutit sedan omhändertagandet	31
4.3.3 Förekomsten av bifall, avslag och återförvisning	31
4.3.4 Hänvisning till HFD 2014 ref. 50	32
4.3.5 Formerna för umgänget	33
4.3.6 Omfattningen av umgänget	33
4.4 Förvaltningsrätten i Stockholm, mål 14368-20	35
4.5 Förvaltningsrätten i Stockholm, mål 29237-19	37
4.6 Förvaltningsrätten i Malmö, mål 4150-20	38
5. ANALYS	40
5.1 Inledning	40
5.2 Upprätthållandet av rättssäkerhet och beaktandet av principen om barnets bästa	41
5.3 Bevarandet av status quo	44
5.4 Diskussion om de lege ferenda	46
5.5 Slutsatser	48
KÄLL- OCH LITTERATURFÖRTECKNING	50

Summary

This essay deals with the cessation of compulsory care for children and young people who are compulsorily cared for on the basis of section 2 of the LVU, with a focus on cases where care deficiencies are the main basis for compulsory care.¹

Compulsory care of children and young people is an intervening measure and it is of great importance that the procedure is legally secure and in accordance with the best interests of the child, both in the preparation of the care and in the termination. The essay thus sheds light on how the child's best interests and legal certainty are assessed in relation to the cessation of compulsory care of children. In addition, it is investigated what the application of law looks like in practice when requesting termination of care. This is done through an empirical case study with both a quantitative and a qualitative part.

It is a guide for compulsory care legislation that care should cease and children and young people should thus be reunited with their guardians when the purpose of the care has been achieved. This gives rise to a conflict of interest where family reunification is opposed to the child's right to continue to be protected against risks and the right to stability and continuity. The empirical study also includes an examination of the consistency of the application of law with the precedent in HFD 2014 ref. 50. The judgment was vital for the application of the law because it problematized authorities actions and gave rise to further discussion on issues of legal certainty and the best interests of the child in the termination of compulsory care.

From my investigation, it can be stated that there is truth in the statement that compulsory care is in many cases a relatively permanent measure rather than a time-limited effort. In the vast majority of the cases included in my empirical case study, the guardians have had their request for termination of care rejected. Factors that were given the greatest importance in the assessment were the amount and extent of contact, the child's connection to the guardians and the foster home and whether the guardians followed the care plan offered to them by the Social Welfare Committee. The investigation also shows that the precedent in HFD 2014 ref. 50 has been assigned a certain effect in the form of the administrative court referring to the precedent in its reasons for judgment in some of the cases, but in the vast majority of cases the Social Welfare Board's investigation and

---

¹ 2 § LVU.

documentation are still left without criticism.

The investigation shows, on the whole, that the interpretation and application of the prerequisite is affected by the fact that the young person is already the subject of compulsory care in the examination of the termination of care. This leads to the fact that, despite the fact that the examination of the provision of care must take place against the same prerequisite as the examination of the cessation of care, the requirements set for the care to be able to cease are higher than the corresponding requirements for the provision of care. This leads to a discussion about the desire to preserve the status quo and the fact that it may outweigh the interest in reunification, despite the fact that the risk of injury in the event of separation from a foster home should not be taken into account in the assessment. This is linked to the principle of legal certainty and the best interests of the child.

In conclusion, it can be stated that children who are compulsorily cared for on the basis of section 2 of the LVU due to care deficiencies tend to remain in community care even though it is not always in accordance with the child's best interests. The current requirements for legal certainty are not maintained to the extent that they should, as it turns out that there are more aspects than the young person's need for treatment that are taken into account when it comes to termination of care.

Sammanfattning

Den här uppsatsen handlar om upphörande av tvångsvård för barn och unga som tvångsvårdas med stöd av 2 § LVU, med fokus på de fall där omsorgsbrister är den huvudsakliga grunden för tvångsvården.²

Tvångsvård av barn och unga är en ingripande åtgärd och det är av stor vikt att förfarandet är rättssäkert och i enlighet med barnets bästa, både vid beredandet av vården och vid upphörandet. Uppsatsen belyser därmed hur barnets bästa och rättssäkerheten bedöms i förhållande till upphörande av tvångsvård av barn. Därtill utreds hur rättstillämpningen ser ut i praktiken vid begäran om upphörande av vård. Detta görs genom en empirisk rättsfallsundersökning med både en kvantitativ och en kvalitativ del.

Det är vägledande för tvångsvårdslagstiftningen att vården ska upphöra och barn och unga ska därmed återförenas med sina vårdnadshavare när syftet med vården har uppnåtts. Detta ger upphov till en intressekonflikt där familjeåterförening ställs mot barnets rätt att fortsättningsvis säkerställas ett skydd mot risker samt rätten till stabilitet och kontinuitet. Den empiriska undersökningen inbegriper även en granskning av rättstillämpningens samstämmighet med prejudikatet i HFD 2014 ref. 50. Domen var vital för rättstillämpningen eftersom den problematiserade myndigheters agerande samt gav upphov till vidare diskussion kring frågor om rättssäkerhet och barnets bästa vid upphörande av tvångsvård.

Av min utredning kan det konstateras att det finns sanning i uttalandet om att tvångsvård i många fall är en förhållandevis bestående åtgärd snarare än en tidsbegränsad insats. I en övervägande majoritet av målen som ingår i min empiriska rättsfallsundersökning har vårdnadshavarna fått avslag på sin begäran om upphörande av vården. Faktorer som tilldelades störst betydelse vid bedömningen var mängden och omfattningen av umgänget, barnets anknytning till vårdnadshavarna och familjehemmet samt huruvida vårdnadshavarna följt den vårdplan som socialnämnden erbjudit dem. Utredningen visar också att prejudikatet i HFD 2014 ref. 50 har tilldelats viss effekt i form av att förvaltningsrätten hänvisar till prejudikatet i sina domskäl i en del av målen, men i de allra flesta målen lämnas socialnämndens utredning och underlag ändock utan kritik.

---

² Ibid.

Utredningen visar i det stora hela att tolkningen och tillämpningen av rekvisiten påverkas av att den unge redan är föremål för tvångsvård vid prövningen om vårdens upphörande. Detta leder till att, trots att prövningen om beredande av vård ska ske mot samma rekvisit som prövningen om upphörandet av vården, är kraven som ställs för att vården ska kunna upphöra högre än motsvarande krav för att bereda vård. Detta leder in på en diskussion om viljan att bevara status quo och det faktum att det kan väga tyngre än intresset för återförening, trots att risken för skada vid separation från familjehem inte ska beaktas vid bedömningen. Detta kopplas an till principen om rättssäkerhet och barnets bästa.

Avslutningsvis kan konstateras att barn som tvångsvårdas med stöd av 2 § LVU på grund av omsorgsbrister tenderar att bli kvar i samhällsvård trots att det inte alltid är i enlighet med barnets bästa. Gällande kraven på rättssäkerhet upprätthålls de inte i den mån de ska, då det visar sig att det är fler aspekter än den unges behandlingsbehov som tas i beaktning vid fråga om upphörande av vård.

Förord

Jag har många att tacka när det kommer till mitt examensarbete. Först och främst vill jag tacka min mamma, pappa, storebror Arash, storebror Alborz, min svägerska Sofia och min hund Eddie för att ni har stöttat mig villkorslöst under hela min utbildning som lett mig till det här examensarbetet. Vidare vill jag rikta ett enormt tack till min kärlek och sambo Petter, för ditt stöd och tålamod under mitt uppsatsskrivande. Därefter vill jag tacka min handledare Pernilla för all feedback och inspiration. Slutligen, tack Handelshögskolan vid Göteborgs universitet för de senaste fyra och ett halvt åren som lett mig hit. Under dessa år har jag kämpat mycket, misslyckats ibland, lyckats till slut men framförallt har jag lärt mig och utvecklats.

Nu väntar resten av livet!

Göteborg december 2020

Anahita Bayat

Förkortningar

barnkonventionen, konventionen	Förenta nationernas konvention om barnets rättigheter
Barnrättskommittén	Förenta nationernas kommitté för barnets rättigheter
BBIC	Barnets behov i centrum
DNR	Diarienummer
EKMR	Europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna
FN	Förenta nationerna
HFD	Högsta förvaltningsdomstolen
HVB	Hem för vård eller boende
Ibid.	Ibidem, på samma ställe
Jfr.	Jämför
JO	Justitieombudsmannen
LVU	Lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga
NF	Nationernas förbund
NST	Nordisk socialrättslig tidskrift
Prop.	Proposition
SCB	Statistiska centralbyrån
SoL	Socialtjänstlagen (2001:453)
SOSFS	Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd
SOU	Statens offentliga utredningar
SvJT	Svensk juristtidning
SvT	Socialvetenskaplig tidskrift

1. Inledning

1.1 Bakgrund

LVU är en skyddslagstiftning för barn som ger samhället rätt att vidta åtgärder när barn råkar illa ut. Med barn avses personer under 18 år.³ Skyddet aktualiseras både vid fråga om beredande av tvångsvård och vid fråga om upphörande av tvångsvård. Utgångspunkten är att den vård som den unge erhåller enbart ska fortgå fram tills det inte längre föreligger förutsättningar för fortsatt vård, vilket stadgas i 21 § LVU. Det finns dessutom alltid en möjlighet för vårdnadshavaren eller den unge själv, om denne fyllt 15 år, att framställa en begäran om att vården ska upphöra. Precis som vid beredande av tvångsvården, ska principen om barnets bästa vara avgörande vid frågan om upphörande av tvångsvård.

I 2 § LVU regleras förutsättningarna för tvångsvård i *miljöfallen*. Med miljöfallen avses fysisk eller psykisk misshandel, otillbörligt utnyttjande, brister i omsorgen eller något annat förhållande i hemmet som resulterar i att det föreligger en påtaglig risk för att den unges hälsa eller utveckling skadas.⁴ Av HFD:s praxis tydliggörs det att det många gånger är mer komplicerat att fastställa i vilka fall det är brister i omsorgen som utgör en påtaglig risk för den unges hälsa eller utveckling än att avgöra när andra grunder, såsom fysisk eller psykisk misshandel utgör sådan risk.⁵ Eftersom prövningen vid fråga om upphörande av tvångsvård sker mot samma rekvisit som vid beredandet av vården, är det likaså komplicerat att avgöra när brister i omsorgen inte längre föreligger och förutsättningarna för tvångsvård på grund av omsorgsbrister inte längre finns.

Tvångsomhändertagande av barn och unga är bland de mest ingripande åtgärder som staten kan utföra genom sociala myndigheter.⁶ I och med den synnerligen ingripande formen av offentlig maktutövning som tvångsvården innebär, är det av stor vikt att lagstiftningen kring tvångsvårdens beredande och upphörande är tydlig.⁷ Det är även väsentligt att det praktiska förfarandet vid fråga om beredandet och upphörandet av vården är rättssäker och i enlighet med barnets bästa.

I detta examensarbete ska jag utreda i vilken mån rättssäkerhet och principen om barnets bästa

---

³ SoL 1 kap 2 § 3 st.

⁴ 2 § LVU.

⁵ RÅ 1995 ref. 46; RÅ 1995 ref. 64; RÅ 1996 ref. 61; RÅ 2009 ref. 64.

⁶ Leviner & Lundström (2017), s. 19.

⁷ Mattsson (2002), s. 19-20.

upprätthålls vid fråga om upphörande av tvångsvård av barn och unga som vårdas med stöd av 2 § LVU. Eftersom brister i omsorgen har visat sig vara en grund för omhändertagande som är komplicerad att bedöma, fokuserar jag på att granska fall där omsorgsbrister är den huvudsakliga grunden för omhändertagandet. Av 1 § 5 st LVU framgår det att det är fundamentalt att det som är bäst för barnet är avgörande vid beslut som tas enligt LVU samt att lagen leder till rättssäkra förfaranden.⁸

1.2 Syfte och frågeställningar

Syftet med den här uppsatsen är att undersöka i vilken mån rättssäkerheten samt principen om barnets bästa upprätthålls i praktiken vid fråga om upphörande av vård av barn och unga som vårdas med stöd av 2 § LVU. Jag fokuserar på de fall där överklagande av socialnämndens beslut om begäran om upphörande av vård har skett av vårdnadshavare eller den unge själv om denne fyllt 15 år. Eftersom en stor andel av de som vårdas med stöd av 2 § LVU har tvångsomhändertagits på grund av brister i omsorgen, har jag valt att enbart granska fall där omsorgsbrister varit den huvudsakliga grunden för omhändertagandet. Mitt syfte inbegriper även att utvärdera rättstillämpningen utifrån prejudikatet i HFD 2014 ref. 50.

Uppsatsen ger svar på följande frågeställningar:

1. Hur ser förvaltningsrättens praxis ut vid begäran om upphörande av tvångsvård där grunden för omhändertagandet är brister i omsorgen enligt 2 § LVU?
2. Upprätthålls rättssäkerhet och barnets bästa vid begäran om upphörande av tvångsvård enligt 2 § LVU där grunden för omhändertagandet är omsorgsbrister?
3. Följer förvaltningsrätten prejudikatet i HFD 2014 ref. 50?

1.3 Avgränsningar

Uppsatsen kommer fokusera på fråga om upphörande av vård av barn och unga som vårdas med stöd av 2 § LVU. Den empiriska delen av min uppsats fokuserar på barn och unga som vårdas på grund av omsorgsbrister med stöd av 2 § LVU, då omsorgsbrister har visat sig vara svårt att utreda. Det kommer även vara fokus på de fall där begäran om upphörande av vård har skett från vårdnadshavare och i enstaka fall av den unge själv. Min empiriska studie kommer enbart beröra fall där begäran om upphörande av vård har skett.

---

⁸ 1 § 5 st LVU.

Vidare kommer jag enbart granska svensk rätt och kommer således inte göra någon internationell jämförelse. Könsskillnader kommer inte granskas eftersom mitt fokus är att granska upprätthållandet av barnets bästa och rättssäkerhet och där görs inte skillnader på kön. Jag kommer inte heller granska vilken eventuell betydelse barnens ålder har.

Uppsatsens empiriska rättsfallsundersökning är avgränsad till att granska domar från förvaltningsrätten under 2020. Den avgränsningen görs dels på grund av att jag har ett begränsat utrymme i min uppsats och dels på grund av intresset att undersöka i vilken mån prejudikatet i HFD 2014 ref. 50 beaktas idag. Mitt val av måltyp i min empiriska rättsfallsundersökning är motiverat av att det är särskilt intressant att granska domstolens agerande i fall som rör *brister i omsorgen*, då det är en grund för omhändertagande som är svår att bedöma och avgöra. Anledningen är att det i många fall saknas konkreta eller utmärkande faktorer som talar för antingen beredande av vård eller upphörande av vård. Till detta uppkommer frågor om värdet av umgänge, mottagandet av insatser från socialtjänsten och ställföreträdarens utsagor som bevismedel.

1.4 Metod

Jag använder mig av rättsdogmatisk metod för framställningen av uppsatsen. Detta innebär att jag söker svar på mina frågeställningar i de traditionella rättskällorna, det vill säga lag förarbeten, praxis och doktrin.⁹ Metoden går ut på att jag tolkar, fastställer och systematiserar gällande rätt.¹⁰ Analysdelen är således en utveckling av gällande rätt. Analysen innehåller även en *de lege ferenda*-argumentation, det vill säga en argumentation om hur rätten bör vara. Där diskuterar jag vilka åtgärder som kan öka rättssäkerheten när det kommer till domstolsförfarandet samt hur förfarandet kan bli mer i enlighet med barnets bästa.

Min uppsats innehåller även en empirisk del som utgörs av en rättsfallsundersökning. Inhämtandet av domar sker via databasen JUNO den 9 oktober 2020. Mina sökord var ”2 § LVU, ”brister i omsorgen” och ”upphörande”. I fråga om filtrering, valde jag ”socialrätt” som rättsområde. Vidare filterade jag så jag endast såg praxis från förvaltningsrätterna samt att de domar som visades var från 2020. Jag väljer att fokusera på förvaltningsrättens domar på grund av att alla som överklagar

---

⁹ Kleineman (2018), s. 21.

¹⁰ Sandgren (2018), s. 49.

socialnämndens beslut om begäran om upphörande av vård, har rätt att få saken prövad av förvaltningsrätten. De flesta målen kommer inte längre än till förvaltningsrätten eftersom prövning i de högre instanserna kräver prövningstillstånd. Anledningen till varför jag enbart granskar domar från 2020 beror på att jag vill se i vilken utsträckning rättstillämpningen förhåller sig till prejudikatet i HFD 2014 ref. 50 efter sex år. Slutligen sorterade jag sökresultaten utifrån relevans och började högst upp.

Mina kriterier när jag sorterade domar var att

- det ska röra sig om överklagande av socialnämndens beslut om upphörande av vård i fall där begäran om upphörande av vård har skett.
- målet i fråga ska avse 2 § LVU.
- målet ska avse fall där tvångsomhändertagande har skett på grund av brister i omsorgen.
- tiden som förflutit från att barnet tvångsomhändertogs ska vara minst ett år.
- det ska röra sig om förvaltningsrättens avgöranden från 2020.

De 103 mest relevanta domarna granskades för att se om de uppfyllde alla kriterier. Av de domarna var det totalt 70 stycken som uppfyllde alla kriterier och det är därmed dessa domar som min empiriska undersökning utgörs av. Vid granskningen av domarna sorterade jag bort de domar där den huvudsakliga grunden för tvångsomhändertagandet var något annat än brister i omsorgen, även om omsorgsbrister var inräknat i grunderna för omhändertagandet. Eftersom mitt syfte är att undersöka mål där grunden för omhändertagandet är brister i omsorgen, menar jag att resultatet av undersökningen blir bristfälligt om jag inkluderar domar där omsorgsbrister inte är den huvudsakliga grunden för omhändertagandet. Jag sorterade även bort domar där det inte framgick hur länge den unge varit tvångsomhändertagen. Anledningen till det är för att tiden för omhändertagandet har betydelse för rättstillämpningen. Ju längre barnet har varit omhändertaget, desto större krav ställs det på att de nuvarande förhållandena utreds.

1.5 Material

Som ett led i den rättsdogmatiska metoden utgörs det huvudsakliga materialet i min uppsats av de primära rättskällorna. Dessa rättskällor är lag, förarbeten, praxis och doktrin. Propositioner och SOU-betänkanden används i egenskap av förarbeten.

Doktrin används för att erhålla en mer omfattande förståelse för reglerna som rör barns rättigheter i SoL, LVU och barnkonventionen. Doktrin används i form av litteratur från forskare, samt Socialstyrelsens handböcker och föreskrifter. Litteraturen beskriver den uppfattning som majoriteten av företrädarna för rättsvetenskapen ansluter sig till.¹¹

I min uppsats finns även en empirisk del som utgörs av 70 rättsfall från förvaltningsrätterna under 2020. Den empiriska delen består även av HFD 2014 ref. 50. De 70 rättsfallen utgör grunden för både en kvalitativ och kvantitativ undersökning. I den kvantitativa undersökningen ingår samtliga rättsfall och i den kvalitativa undersökningen granskas tre av rättsfallen för en djupare förståelse av det praktiska förfarandet i domstol. Rättsfallen är grunden för analysen.

1.6 Perspektiv

Uppsatsen präglas av ett barnrättsperspektiv, vilket kan sammanfattas genom begreppen *barnets bästa*, *barnets vilja* och *barnets rättigheter*. Barnrättsperspektivet i uppsatsen utgörs av en sammanföring av de olika synsätten på barn och barns rättigheter.¹²

I juni 2018 röstade riksdagen för regeringens förslag att göra FN:s konvention om barnets rättigheter, barnkonventionen, till svensk lag. Barnkonventionen trädde därefter i kraft den 1 januari 2020. Detta innebär ett förtydligande för rättstillämpare och domstolar att de är förpliktade att beakta de rättigheter som följer av barnkonventionen. Barnkonventionen har beskrivits som ett etiskt grunddokument som förmedlar världssamfundets syn på barn och unga och har på så sätt även ansetts vara vår tids samhälleliga barnperspektiv.¹³ En av utgångspunkterna för ett barnrättsperspektiv är således att följa barnkonventionens artiklar vid rättstillämpningen.¹⁴ En av barnkonventionens fyra stycken grundprinciper är principen om barnets bästa som uttrycks i artikel 3. Där stadgas att barnets bästa ska vara utgångspunkten vid beslut och åtgärder som rör barn.¹⁵

Uppsatsen genomsyras även av ett rättssäkerhetsperspektiv. Principen om rättssäkerhet har en nära

---

¹¹ Olsen, SvJT 2004, s. 121.

¹² Singer (2017), s. 33.

¹³ SOU 2015:71, s. 135.

¹⁴ Mattsson (2017), s. 107.

¹⁵ Artikel 3 i barnkonventionen.

anknytning till barnrättsperspektivet, i synnerhet när det kommer till tvångsvård.¹⁶ Barn som rättighetsbärare kan vara i behov av anpassat rättsligt stöd för att få sina rättigheter tillgodosedda och det är av särskild vikt att fästa avseende vid rättssäkerheten i de fall där barns frihet är inskränkt, exempelvis på grund av att de tvångsvårdas.

1.7 Disposition

Uppsatsen innehåller en inledande del, en rättsdogmatisk del, en empirisk del och en analytisk del.

Det första kapitlet utgörs av inledningen. Där ges en bakgrund till ämnesvalet, en presentation av syfte och frågeställningar samt en genomgång av vilka avgränsningar som gjorts. Därefter redogörs för metodval, material och perspektiv.

I det andra kapitlet skildras principen om barnets bästa och rättssäkerhet. Med tanke på att uppsatsen syftar till att besvara frågor rörande rättssäkerhet vid beredande och upphörande av tvångsvård av barn och unga, är det av vikt att dessa principer redogörs för i ett tidigt skede i uppsatsen. Kapitlet börjar med en allmän överblick där relevansen av kapitlet samt dess koppling till resten av uppsatsen framställs. Därefter redogörs för principen om barnets bästa. Det görs inledningsvis med en historisk överblick och avslutas med hur regleringen ser ut idag. Avsnitt 2.4 behandlar rättssäkerhet vid beredande och upphörande av tvångsvård. Där framställs de olika formerna av rättssäkerhet, varpå rättssäkerhetens betydelse i denna uppsats skildras.

Det tredje kapitlet beskriver vägen ut ur tvångsvård i teorin. Inledningsvis redogörs för när socialnämnden ska besluta att vården ska upphöra och därefter beskrivs hur regleringen ser ut vid begäran om upphörande av vård. Kapitlet är av relevans för nästkommande kapitel som granskar rättstillämpningen vid mål där begäran om upphörande av tvångsvård av barn och unga som vårdas på grund av brister i omsorgen med stöd av 2 § LVU har skett.

Det fjärde kapitlet utgörs av en empirisk rättsfallsundersökning. Undersökningen består av en kvantitativ del, en kvalitativ del och HFD 2014 ref. 50. Den kvantitativa delen består av en granskning av domar från förvaltningsrätten samt belyser hur domstolen tillämpar prejudikatet i HFD 2014 ref. 50. Den kvalitativa delen illustrerar hur förvaltningsrätten underbygger och ger skäl

---

¹⁶ Mattsson (2017), s. 122-123.

för sina beslut. Undersökningens syfte är att agera utgångspunkt för besvarandet av uppsatsens frågeställningar.

I det femte kapitlet besvaras frågeställningarna. Kapitlet består av en analys av upprätthållandet av rättssäkerhet och beaktandet av principen om barnets bästa. Därefter analyseras och diskuteras bevarandet av status quo och efter det görs en framställning av de lege ferenda. Uppsatsen avslutas med en slutsats. Där sammanställs svaren på samtliga frågeställningar och de slutsatser som kan dras från analysen i relation till uppsatsens syfte framställs.

2. Barnets bästa och rättssäkerhet

2.1 Allmänt

Uppsatsens syfte är att granska i vilken mån barnets bästa och rättssäkerhet upprätthålls vid upphörande av tvångsvård av barn och unga. Eftersom det ska göras ur ett barnrättsperspektiv, är det av relevans att jag i ett tidigt skede i uppsatsen skildrar principen om barnets bästa och barn som rättighetsbärare. Uppsatsen genomsyrs även av ett rättssäkerhetsperspektiv, vilket innebär att det likaså är väsentligt att jag redogör för principen om rättssäkerhet samt rättssäkerhetens betydelse i förhållande till beredande och upphörande av tvångsvård.

Det här kapitlet inleds med en kort historisk överblick av utvecklingen av barns rättigheter. Därefter redogörs för hur principen om barnets bästa definieras idag samt hur regleringen rörande barns rättigheter ser ut i dagsläget. I avsnitt 2.4 framställs rättssäkerhetsbegreppet och rättssäkerhetens betydelse i denna uppsatsen.

2.2 Historisk överblick över barnrätten

Det var först under 1900-talet som barn började ses på som individer med egna rättigheter. Till följd därav började även barnrätten betraktas som ett självständigt rättsområde.¹⁷ Barnrätten innebär att det är barnets egna relationer till samhället och dess institutioner samt medlemmar som är avgörande för den rättsliga bedömningen.¹⁸ 1924 antogs en deklaration om barns rättigheter av NF, som var föregångare till FN. Deklarationen, som även kom att kallas Genévedeklarationen, framhöll att det är en skyldighet för vuxna människor att försvara barns rättigheter.¹⁹ År 1959 antog FN en deklaration om barns rättigheter. Deklarationen tydliggjorde att barn är individer med egna rättigheter.²⁰ Ett flertal av dagens fundamentala principer som syftar till att skydda barn, tas upp i 1959 års deklaration, till exempel att barnets bästa ska beaktas. 1979 föreslog Polen ett utkast till barnkonventionen. Detta gjordes i samband med det av FN meddelade internationella barnåret.²¹ Tio år senare antogs konventionen om barnets rättigheter utan omröstning och Sverige undertecknade konventionen den 26 januari 1990, vilket var samma dag som den öppnades

---

¹⁷ Prop. 1989/90:107, s. 4.

¹⁸ Schiratzki (2019), s. 13.

¹⁹ Barnombudsmannen (2014), s. 3.

²⁰ Singer (2017), s. 27.

²¹ Barnombudsmannen (2014), s. 3.

för undertecknande.²² Den 13 juni 2018 röstade riksdagen för regeringens förslag att göra barnkonventionen till lag. Barnkonventionen, som är ett av de mest grundläggande instrumenten för säkerställandet av att barns rättigheter tillgodoses, blev således till svensk lag den 1 januari 2020.²³

Inställningen till barn och unga som individer har genomgått en omfattande utveckling under de senaste decennierna.²⁴ Idag ses barn och unga som självständiga individer och rättighetsbärare som innehar rätt att få sina intressen, rättigheter och behov tillgodosedda.

2.3 Barns rättigheter idag

2.3.1 Barnets bästa i tre delar

Barnrättskommittén har konstaterat att principen om barnets bästa utgörs av tre delar. De tre delarna är en materiell rättighet, en grundläggande rättslig tolkningsprincip och ett tillvägagångssätt vid beslutsfattande.²⁵

Barnets bästa som materiell rättighet innefattar rätten att få barnets bästa granskat och värderat vid beslut som rör barnet. Rättigheten medför att avseende ska fästas vid barnets bästa i första hand när olika intressen vägs mot varandra. Principen om barnets bästa skapar därigenom en skyldighet för staten och en rättighet för det enskilda barnet.²⁶

Barnets bästa som en grundläggande rättslig tolkningsprincip innebär att om en rättsregel kan tolkas på flera olika sätt, ska den tolkning som i största mån tillgodoser barnets bästa äga företräde.²⁷

Barnets bästa som ett tillvägagångssätt är inriktat på beslutsfattande. Med det menas att beslut som direkt eller indirekt inverkar på barnet ska föregås av en granskning av tänkbara positiva och negativa konsekvenser för barnet. Anledningen till det är för att bedömningen av barnets bästa erfordrar ett rättssäkert förfarande. Av detta följer att beslutsfattaren i fråga alltid har en skyldighet att ge skäl för vad som ansetts vara barnets bästa i den föreliggande situationen, vilka kriterier det

---

²² Prop. 1989/90:107, s. 5.

²³ Se lagen (2018:1197) om Förenta nationernas konvention om barnets rättigheter.

²⁴ Singer (2017), s. 13.

²⁵ Barnrättskommitténs allmänna kommentar nr 14 (2013), s. 5.

²⁶ Ibid.

²⁷ Ibid.

grundats på, samt hur barnets bästa har bedömts i relation till andra hänsynstaganden och intressen.²⁸

2.3.2 Barnkonventionen

Artiklarna 1-42 i barnkonventionen började gälla som svensk lag från och med 1 januari 2020. Det innebär ett klargörande av att alla rättstillämpare i mål och ärenden måste tolka svenska lagar och bestämmelser i förhållande till barnkonventionen.²⁹ Barnkonventionen innehåller flera artiklar som är väsentliga när det kommer till beslut rörande tvångsvård av barn och unga.

I artikel 3 i barnkonventionen anges det att vad som bedöms vara barnets bästa ska beaktas i första hand vid alla åtgärder som rör barn.³⁰ Det gäller oavsett om åtgärden företas av offentliga eller privata sociala välfärdsinstitutioner, domstolar, administrativa myndigheter eller lagstiftande organ. Principen om barnets bästa är konventionens fundament och har således granskats åtskilliga gånger. Vad som är barnets bästa måste bedömas från fall till fall och barnets egen vilja och kunskap ska beaktas.³¹ När det kommer till frågan om upphörande av tvångsvård kan barnets intresse av att återförenas med sina föräldrar krocka med intresset av att ge barnets fortsatt skydd mot de risker som gav upphov till tvångsvården samt intresset av att säkerställa trygghet i barnets tillvaro.³²

Enligt barnkonventionen ska barn som utgångspunkt vara med sina föräldrar och åtskiljande ska enbart ske om det är oundgängligt. I barnkonventionens artikel 9 punkten 1 stadgas att konventionsstaterna ska skydda barn mot åtskiljande från sina föräldrar mot deras vilja, med undantag för de fall då behöriga myndigheter bedömer att åtskiljandet är en väsentlig åtgärd för barnets bästa. Exempel på fall där åtskiljande kan vara nödvändigt är till exempel vid övergrepp mot eller vanvård av barnet från föräldrarnas sida.³³

Barns rätt att uttrycka sina åsikter framgår av artikel 12 i barnkonventionen. Artikel 12 punkten 1 stadgar att barn som är i stånd att bilda egna uppfattningar ska försäkras rätten att ge uttryck för

---

²⁸ Ibid.

²⁹ Prop. 2017/18:186 s. 1.

³⁰ Artikel 3 i barnkonventionen.

³¹ Prop. 2017/18:186 s. 104.

³² Gustafsson, Wejedal, Östlund, NST 2020, s. 46.

³³ Artikel 9 i barnkonventionen.

dessa i alla frågor som rör barnet, samt att åsikterna ska tillerkännas relevans i förhållande till barnets ålder och mognad.³⁴

Av artikel 19 punkten 1 i barnkonventionen framgår det att alla konventionsstater ska vidta adekvata åtgärder i form av lagstiftningsåtgärder, administrativa, sociala och utbildningsmässiga åtgärder i syfte att värna för barns skydd mot fysiskt eller psykiskt våld, skada eller övergrepp, vanvård eller försumlig behandling, misshandel eller utnyttjande, inklusive sexuella övergrepp, under tiden som barn vårdas av föräldrarna och därmed är under deras tillsyn. Vidare framgår det av samma artikel punkten 2 att den typen av skyddsåtgärder bör inbegripa tillvägagångssätt för att inrätta sociala program som har som mål att bereda stöd till barn och de som har hand om barnet i fråga. Skyddsåtgärderna bör även innefatta tillvägagångssätt för andra former av prevention, undersökning, hantering och uppföljning. Om det ter sig lämpligt ska dessutom tillvägagångssätt för rättsliga ingripanden upprättas.³⁵

2.3.3 SoL och LVU

SoL fick ett uttryckligt barnperspektiv genom att principen om barnets bästa inkorporerades i lagen den 1 januari 1998. Det skedde genom det som idag är 1 kap 2 § 1 st SoL.³⁶ 1 kap 2 § 1 st SoL stadgar att barnets bästa särskilt ska beaktas vid åtgärder som rör barn. Bestämmelsen utgör ett förstärkt barnperspektiv i enlighet med artikel 3 i barnkonventionen. Med åtgärder åsyftas individuella utredningar, stöd och behandlingsinsatser.

I LVU har det införts bestämmelser med liknande utformning som den i SoL. I 1 § 5 st LVU stadgas att det som är bäst för den unge ska vara avgörande vid beslut enligt LVU. Likt bestämmelsen i SoL har bestämmelsen en anknytning till artikel 3 i barnkonvention och principen om barnets bästa. Stadgandet i LVU har dock getts en snävare utformning än den i barnkonventionen, då avsikten med bestämmelsen i LVU är att förtydliga att barnets bästa är det intresse som ska väga tyngst vid alla beslut som rör barnet.³⁷

Trots att principen om barnets bästa uttryckligen framgår av flera olika bestämmelser, saknas en

---

³⁴ Artikel 12 i barnkonventionen.

³⁵ Artikel 19 i barnkonventionen.

³⁶ Prop. 1996/97:124, s. 98.

³⁷ Lundgren & Sunesson (2019), s. 22, 359.

entydig definition av begreppet i förarbetena till SoL och LVU. Principen om barnets bästa har snarare skiftat mellan olika historiska och sociala sammanhang, vilket medför att begreppet betyder olika saker för olika människor beroende på hur barnets behov bedöms av dem. Barnets bästa bör därmed betraktas som ett föränderligt begrepp som formas i takt med att samhället växer och utvecklas.³⁸ Det genomgående ändamålet är att rättstillämpare ska betrakta principen om barnets bästa som en vägledande norm vid bedömningen av barns behov och intressen, då syftet är att hänsyn ska tas till dessa på bästa sätt. Sammantaget är det på det här sättet som barnperspektivet appliceras i beslut beträffande barn.³⁹

2.3.4 EKMR artikel 8

Rätten till skydd för privat- och familjeliv stadgas i artikel 8 EKMR. Av artikel 8 framgår bland annat att offentliga myndigheter endast får intervensera i denna rättighet med stöd av lag samt om det är till skydd för hälsa, moral eller andra personers fri- och rättigheter. Likt barnkonventionen är utgångspunkten enligt EKMR att barn enbart bör åtskiljas från sina föräldrar om det är oundgängligt. Europadomstolen har uttalat att, när det kommer till tvångsvård av barn, väger barns behov av skydd tyngre än föräldrarnas rätt till skydd för privat- och familjeliv.⁴⁰ Europadomstolen har även understrukit värdet av att myndigheter ger stöd åt föräldrar i deras föräldraroll i syfte att stärka möjligheten att de själva ska kunna ta hand om sina barn. I de fall då tvångsvård blir aktuellt har domstolen uttalat att myndigheterna ska främja möjligheten till att barnet återförenas med sina föräldrar så snart som möjligt.⁴¹

2.3.5 Styrdokument och BBIC

Det har konstaterats att det saknas en tydlig och enhällig definition av barnets bästa som begrepp. Av den anledningen ska bedömningen av vad som anses vara barnets bästa göras i varje enskilt fall. Socialnämnden använder sig således av styrdokument när de ska göra en bedömning av vad som utgör barnets bästa. De styrdokument som används är bland annat barnombudsmannens dokument *Prövning av barnets bästa, ett stödmaterial för beslutsfattare och tjänstepersoner*⁴² samt Sveriges

---

³⁸ Prop. 1996/97:124 s. 100.

³⁹ Mattsson (2002), s. 35-36.

⁴⁰ Johansen mot Norge, dom 1996-08-07, nr 17383/90.

⁴¹ W v. Mot Storbritannien, dom 1987-07-08, nr 9749/82; Olsson mot Sverige, dom 1988-03-24, nr 10465/83; Andersson mot Sverige, dom 1992-02-25, nr 12963/87; K & T mot Finland, dom 2000-04-27, nr 25702/94; Soares de Melo mot Portugal, dom 2016-02-16, nr 72850/14.

⁴² Barnombudsmannen (2020).

kommuner och landstings dokument *Prövning av barnets bästa, ett verktyg för styrning och ledning*.⁴³ De här dokumenten inrymmer direktiv där det framställs vilka faktorer som ska vägas in i bedömningen samt hur processen ska se ut.

Utöver de nämnda styrdokumenterna finns även BBIC, som är ett handläggnings- och dokumentationssystem som tagits fram av socialnämnden som stöd för arbetet med barn och unga. BBIC utgörs av en struktur för handläggning, genomförande och uppföljning av myndighetsutövningen.⁴⁴ Arbetssättet har barnkonventionen som utgångspunkt och syftar till att stärka barns delaktighet och inflytande, förbättra samarbetet med barnets familj och nätverk, skapa struktur och systematik i arbetet så att handläggning och insatser lättare kan följas upp samt bidra till ökad kvalitet och rättssäkerhet.⁴⁵ Det finns nio stycken grundprinciper som BBIC tar avstamp i när det kommer till socialtjänstens arbete med barn och unga. De tre första principerna handlar om barnets rättigheter och barnets bästa. Den första principen är att arbetet med BBIC ska utgå från barnets rättigheter, den andra är att barnets bästa ska vara avgörande och den tredje är att arbetet ska sträva efter likvärdiga möjligheter för varje barn.⁴⁶

2.4 Rättssäkerhet vid beredande och upphörande av tvångsvård

När det kommer till tvångsvård av barn och unga, ankommer det på de vuxna att säkerställa att barn och ungas rättigheter tillgodoses. Det huvudsakliga ansvaret ligger hos föräldrarna. I de situationer där föräldrarna inte har möjlighet att ta sitt ansvar, kan tvångsomhändertagande av barnet med stöd av LVU bli aktuellt. Ansvaret för att barnets rättigheter tillgodoses läggs då över på socialnämnden, barnens offentliga biträde samt domstolen. Eftersom tvångsomhändertagande är en av de mest ingripande åtgärder som staten kan utföra, är det av stor vikt att förfarandet genomsyras av rättssäkerhet.⁴⁷ Kraven på ett rättssäkert förfarande aktualiseras på samma sätt vid fråga om upphörande av tvångsvård, eftersom den prövningen görs mot samma rekvisit som vid beredande av tvångsvård.

---

⁴³ Sveriges kommuner och landsting (2020).

⁴⁴ Socialstyrelsen (2016), s. 37.

⁴⁵ Socialstyrelsen (2018), s. 8.

⁴⁶ Ibid, s. 12.

⁴⁷ Socialstyrelsen (2009), s. 12-14.

2.4.1 Formell rättssäkerhet

Den formella rättssäkerheten utgörs av förutsägbarhet, allas likhet inför lagen och kontrollerbarhet. Förutsägbarheten som är en del av den formella rättssäkerheten, skapas av tydliga bestämmelser i lag och föreskrifter. Det har sin grund i att tydliga bestämmelser skyddar enskilda individer mot godtyckliga bedömningar och därmed beslut. Den formella rättssäkerheten kan därmed påstås vara inriktad på relationen mellan individen och beslutsfattaren.⁴⁸ Allas likhet inför lagen syftar till att alla människor ska behandlas lika, oavsett personliga förhållanden såsom hudfärg, kön, ålder och så vidare. Det framgår av 1 kap 2 § RF. Kontrollerbarheten uppnås genom möjligheten till överprövning av beslut, till exempel genom 41 § LVU.

Det finns ett flertal fundamentala principer som omfattas av den formella rättssäkerheten. Dessa är legalitetsprincipen, objektivitetsprincipen, likhetsprincipen, proportionalitetsprincipen, principen om rätt till domstolsprövning, principen om avgörande inom rimlig tid samt offentlighetsprincipen.⁴⁹ Legalitetsprincipen framgår av 1 kap 1 § RF, där det stadgas att den offentliga makten måste utövas under lagarna. Det krävs med andra ord lagstöd för att en myndighet eller domstol ska kunna ingripa i en individs rättssfär.⁵⁰ Legalitetsprincipen hjälper även till att förhindra godtyckliga bedömningar då det ställs krav på lagens utformning.⁵¹ Objektivitets- och likhetsprincipen framgår av 1 kap 9 § RF. Där stadgas att domstolar och förvaltningsmyndigheter ska beakta allas likhet inför lagen samt iaktta saklighet och opartiskhet. Lika fall ska således bedömas på samma sätt.⁵² Bestämmelsen riktar sig mot rättstillämparen och fokuserar på likhet *inför* lagen snarare än *i* lagen.⁵³ Proportionalitetsprincipen inbegriper att åtgärder inte ska gå utöver vad som är oundgängligt med hänsyn till syftet. Det kan bland annat innebära en avvägning mellan samhällets krav på säkerhet och individens rätt till integritet. Principen om rätt till domstolsprövning innebär att individen har rätt till överprövning i domstol och med principen om avgörande inom rimlig tid åsyftas att individen ska erhålla snabba svar utan att det har verkan på värdet. Slutligen, med offentlighetsprincipen avses att alla innehar rätt att ta del av allmänna handlingar samt att närvara vid domstolsförhandlingar.⁵⁴

---

⁴⁸ Staaf (2005), s. 28.

⁴⁹ SOU 2015:71, s. 149.

⁵⁰ RF 1 kap 1 §.

⁵¹ SOU 2015:71, s. 149.

⁵² RF 1 kap 9 §.

⁵³ SOU 2015:71, s. 149.

⁵⁴ Ibid.

2.4.2 Materiell rättssäkerhet

Med materiell rättssäkerhet avses att både innehållet i ett beslut samt effekten av beslutet ska vara etiskt godtagbart. Alexander Peczenik har beskrivit materiell rättssäkerhet som att all rättskipning och myndighetsutövning ska grundas på en välbetänkt avvägning mellan beaktandet av förutsägbarhet och andra etiska värden.⁵⁵ Peczenik har även konkretiserat behovet av såväl materiell som formell rättssäkerhet med hjälp av följande exempel: Tyska judar under Hitlers välde kunde på grund av då gällande lagar lätt förutsäga att de skulle komma att förföljas, men det vore absurt att kalla en sådan förutsägbarhet för rättssäkerhet.⁵⁶

Lotta Vahlne Westerhäll har framställt en definition av materiell rättssäkerhet med utgångspunkt i ett välfärdsstatligt synsätt. Vahlne Westerhäll menar att välfärdsstaten inriktar sig på den enskildes behov och intressen samt att den enskilde ska erhålla skydd grundat på materiell likhet. Visserligen är grunden för välfärdsstaten ett rättsligt tänkande, men även etiska principer, det vill säga människovärdesprincipen, autonomi- och självbestämmandeprincipen, godhetsprincipen, behovsprincipen och nyttoprincipen vägs in.⁵⁷ Människovärdesprincipen innebär att alla människor har lika värde och samma rättigheter oavhängigt deras personliga egenskaper, ställning och roll i samhället.⁵⁸ Autonomi- och självbestämmandeprincipen är ett uttryck för att människors rätt att bestämma över sig själva ska respekteras. Inom vården kan det inbegripa att en patient har rätt att avstå från eller avbryta en behandling.⁵⁹ Godhetsprincipen handlar om att var och en ska sträva efter att göra gott och därmed förhindra skada. Behovsprincipen handlar om att tvång mot en enskild individ enbart får vidtas när den typen av ingripande är nödvändigt. Med nyttoprincipen, eller *utilitarism*, menas att den rätta handlingen är den som leder till störst nytta för flest människor.

2.4.3 Rättssäkerhet i denna uppsats

Inom socialrätten ställs kravet att beslut ska vara såväl formellt rättssäkra som materiellt rättssäkra, vilket grundar sig i att barns möjligheter att tillgodose sina egna intressen och behov är tämligen

---

⁵⁵ Peczenik (1995) s. 92 ff.

⁵⁶ Peczenik (1995) s. 97.

⁵⁷ Vahlne Westerhäll (2002), s. 52.

⁵⁸ Prop 1996/97:60, s. 9.

⁵⁹ Vahlne Westerhäll, Hälso- och sjukvårdslagen (2017:30) kommentaren till 5 kap 1 § 3 p, Juno.

inskränkta.⁶⁰ Den här uppsatsen fokuserar på rättssäkerhet vid tvångsvård av barn och unga i allmänhet och upprätthållandet av rättssäkerhet vid begäran om upphörande av tvångsvård enligt 2 § LVU där grunden för omhändertagandet är omsorgsbrister i synnerhet. Av förarbetena till LVU framgår det att bestämmelser som rör insatser för barn och unga utan deras samtycke, måste omfattas av rättssäkerhet i hög grad. Förutsättningarna för både tvångsingripandet och upphörandet av tvångsvården måste således både vara utformade och noga angivna i den utsträckning att rättssäkerheten beaktas både i relation till barnet och till vårdnadshavaren.⁶¹

Tvångsvård ska upphöra när anledning till tvångsvård inte längre finns, vilket framgår av 21 § LVU. Det finns dessutom alltid möjlighet för vårdnadshavaren eller barnet själv om hen fyllt 15 år, att framställa en begäran om upphörande av vård med stöd av 41 § LVU. Om socialnämnden beslutar om fortsatt tvångsvård i ett sådant fall trots att rekvisiten inte är uppfyllda, strider det i första hand mot legalitetsprincipen med tanke på att beslutet tas utan stöd av lag. Ett sådant beslut är därtill oförutsägbart för vårdnadshavarna.⁶² Legalitetsprincipen kan i det här fallet hjälpa till att motverka att godtyckliga bedömningar görs.

Kraven på rättssäkerhet vid upphörande av tvångsvård är till övervägande del av formell karaktär. Det betyder att lagstiftningen ska genomsyras av förutsägbarhet⁶³, likhet inför lagen⁶⁴ samt kontrollerbarhet⁶⁵. Förutsägbarheten uppnås genom att bestämmelserna i lagen är tydlig och likhet inför lagen uppfylls genom att de beslut som tas präglas av opartiskhet. Vid begäran om upphörande av tvångsvård uppnås kontrollerbarheten genom möjligheten till överprövning, det vill säga möjligheten att överklaga socialnämndens beslut enligt 41 § LVU. För att betona att tvångsvården ska vara till barnets bästa, ska avseende även fästas vid proportionalitetsprincipen. Proportionalitetsprincipens ändamål är att se till att beslut som tas står i rimlig proportion till den nytta som beslutet eftersträvar.⁶⁶

Det finns även materiella krav på rättssäkerhet när det kommer till upphörande av tvångsvård.

---

⁶⁰ Mattsson, *Barnrättsperspektivet i LVU-sammanhang*, bilaga 3 i SOU 2015:71 s. 1157.

⁶¹ Prop. 1989/90:28 s. 59.

⁶² Leviner & Lundström (2017), s. 19–20.

⁶³ 1 kap 9 § RF.

⁶⁴ Ibid.

⁶⁵ 41 § LVU.

⁶⁶ Warnling-Nerep (2014), s. 10.

Materiell rättssäkerhet kan i det fallet innebära att fokus ligger på innebörden av de beslut som tas. Det kan handla om att besluten ska vara rättvisa eller att alla ska få det lika bra.⁶⁷ För att den materiella rättssäkerheten ska anses uppfylld för barn som tvångsvårdas, krävs det enligt Mattsson att det finns ett likvärdigt och individualiserat betraktelsesätt till barnen. Det är av större betydelse än likabehandling av barnen.⁶⁸ Detta på grund av att likabehandling förutsätter att alla människor har samma utgångspunkter och förutsättningar, vilket inte är fallet i verkligheten. I verkligheten kan likabehandling istället leda till att det blir ojämlikt eftersom människor i själva verket inte har samma utgångspunkter. Det är därmed väsentligt att skilja på likvärdighet och likhet.⁶⁹

---

⁶⁷ Mattsson (2017), s. 112.

⁶⁸ Alexius & Hollander samt Mattsson (2017), s. 112 & 201.

⁶⁹ Brodin & Mattsson, SvT 2014, s. 387.

3. Vägen ut ur tvångsvård med stöd av LVU

3.1 Allmänt

Det framgår av 21 § LVU att vård med stöd av LVU ska upphöra när förutsättningar för vården inte längre finns och vården därmed inte behövs. Eftersom den empiriska undersökningen i den när uppsatsen fokuserar på fall där vårdnadshavaren eller den unge själv begärt att vården av den unge ska upphöra, kommer redogörelsen i det här kapitlet vara inriktad på när begäran om upphörande av vård har skett. Bestämmelsen i 21 § LVU är dock utgångspunkten vid fråga om upphörande av vård, vilket innebär att jag ändock kommer inleda med att redogöra för innebörden av bestämmelsen. Därefter kommer jag redogöra för hur regleringen är utformad i de fall då vårdnadshavare eller den unge, om den fyllt 15 år, begärt att tvångsvården ska upphöra. Jag kommer även beskriva hur utredningen ska gå till när begäran om upphörande av vård har gjorts.

3.2 Upphörande av tvångsvård enligt 21 § LVU

När vård med stöd av LVU inte längre behövs, ska socialnämnden besluta om att vården ska upphöra.⁷⁰ Vården ska alltså upphöra så fort syftet med vården har uppnåtts. Med det avses att de missförhållanden som legat till grund för tvångsvården av den unge, ska ha försvunnit eller åtminstone eliminerats i väsentlig mån. Vid tvångsingripandet är utgångspunkten och därmed också målet att återförening ska ske mellan den unge och hans vårdnadshavare.⁷¹

Om den unge vårdas med stöd av 2 § LVU ska socialnämnden minst en gång var sjätte månad överväga om vården fortfarande behövs samt hur vården borde inriktas och utformas, vilket framgår av 13 § 1 st LVU. Detta övervägande innebär inte att vården omprövas och av den anledningen fattas inte heller ett beslut.⁷² Övervägandet kan således inte överklagas av den enskilde. Anledningen till varför socialnämnden inte vidtar en formell prövning var sjätte månad i de fall där den unge vårdas med stöd av 2 § LVU, beror på att det kan leda till oro för barnet, vårdnadshavarna och familjehemsföräldrarna.⁷³ Socialnämnden kan följaktligen göra överväganden utan att underrätta de påverkade parterna, då syftet med övervägandet är att nämnden ska kunna göra en uppföljning av den unges vård. Eftersom målet vid tvångsingripandet är att den unge ska

---

⁷⁰ 21 § LVU.

⁷¹ SOSFS 1997:15, s. 9.

⁷² Se 13 § 1 st LVU.

⁷³ Jfr prop. 1989/90:28 s. 76.

återförenas med sina vårdnadshavare, är det väsentligt att nämnden vid övervägandet undersöker i vilken mån kontakten mellan vårdnadshavarna och deras barn har upprätthållits samt vilket stöd barnet har fått.⁷⁴

Av 13 § 2 st LVU framgår emellertid att om den unge beretts vård med stöd av 3 § LVU, ska socialnämnden inom sex månader från dagen för verkställighet av vårdbeslutet pröva om vård med stöd av lagen ska upphöra. Frågan ska därefter prövas kontinuerligt inom sex månader från senaste prövning.⁷⁵ Till skillnad från övervägandet som sker om den unge är omhändertagen med stöd av 2 § LVU, leder denna prövning till ett formellt beslut och kan således överklagas enligt 41 § LVU.⁷⁶ Prövningen görs i två delar, dels en prövning av *hemförhållandena* och dels en prövning av *barnets särskilda vårdbehov*. För att återförening ska kunna ske mellan vårdnadshavaren och barnet, erfordras att hemförhållandena bedöms som stabila.⁷⁷ Prövningen av hemförhållandena innefattar därmed en granskning av om de förhållanden som låg till grund för tvångsvården har upphört.⁷⁸ För att förhållandena ska bedömas ha upphört krävs det att det har skett genomgripande och varaktiga förbättringar av vårdnadshavarens föräldra- och omsorgsförmåga. Anledningen till varför förbättringarna ska vara av varaktig karaktär är för att framtida omplaceringar ska motverkas, då flyttningar och separationer i många fall är skadliga för barn. Det finns även en risk för att barnet inte kommer ha möjlighet att återgå till samma boende om omplacering skulle ske. Den eventuella risken för skada som separationen från ett familjehem kan innebära för den unge ska dock inte vägas in i bedömningen av om vården ska upphöra.⁷⁹ Prövningen av vårdnadshavarens förmåga att tillgodose barnets särskilda vårdbehov består av en prövning av vårdnadshavarens insikt i barnets vårdbehov samt vårdnadshavarens möjlighet att tillgodose dessa. Om vårdnadshavaren bedöms sakna insikt i barnets vårdbehov och på så sätt även saknar möjlighet att tillgodose behoven, bedöms omsorgsförmågan vara bristande.

3.2.1 Begäran om upphörande av vård

Det har konstaterats ovan att den unges vårdgrund är avgörande för huruvida överklagande kan ske.

---

⁷⁴ Prop. 1989/90:28 s. 75-76; prop. 2012/13:10 s. 131 och 137.

⁷⁵ 13 § 2 st LVU.

⁷⁶ 41 § 1 st 2 p LVU; jfr JO 2012/13 s. 303.

⁷⁷ Prop. 1979/80:1, s. 587.

⁷⁸ SOSFS 1997:15, s.51-52; RÅ 2009 ref. 64.

⁷⁹ HFD 2012 ref. 35.

I praktiken föreligger dock alltid en möjlighet för vårdnadshavaren eller den unge själv, om hen fyllt 15 år, att framställa en begäran om att vården ska upphöra. Den typen av begäran kallas för hemtagningsbegäran. När en hemtagningsbegäran har gjorts, uppkommer i praktiken ett förvaltningsrättsligt ärende som utreds av socialnämnden. Ärendet avgörs därefter genom ett formellt beslut.⁸⁰ Beslutet är överklagbart enligt 41 § 1 st 2 p om socialnämnden avslår begäran om upphörande av vården.⁸¹ När vårdnadshavaren eller den unge själv sedan överklagar socialnämndens beslut om fortsatt vård, underkastas frågan domstolsprövning. Vårdnadshavaren och den unge har alltid möjlighet att begära att vården ska upphöra eftersom det saknas inskränkningar i den rätten.⁸²

3.2.2 Utredningen vid begäran om upphörande av vård

När en begäran om upphörande av vård har gjorts, ska socialnämndens beslut föregås av en hemtagningsutredning.⁸³ Den typen av utredning är i praktiken en utredning enligt 11 kap 1 § SoL, vilket innebär att socialnämnden utan dröjsmål ska inleda en utredning av vad som har kommit till nämndens kännedom och som kan föranleda någon åtgärd av nämnden.⁸⁴ Vidare framgår det av 11 kap 2 § 1 att en utredning av om socialnämnden behöver ingripa till ett barns skydd eller stöd, inte ska göras mer omfattande än vad som är motiverat av omständigheterna i ärendet. Denna bestämmelse aktualiseras och tillämpas både beredande av vård som vid begäran om upphörande av vård.⁸⁵

Det saknas bestämmelser i LVU som närmare reglerar socialnämndens utredningsskyldighet i ärenden om upphörande av vård. I HFD 2014 ref. 50 slog HFD dock fast att socialnämnden har ett långtgående ansvar för utredningen som ska ligga till grund för beslutet i ett ärende om upphörande av vård enligt LVU.⁸⁶ Den empiriska delen av min uppsats inbegriper en undersökning av huruvida prejudikatet i HFD 2014 ref. 50 följs av domstolen. I uppsatsens nästa kapitel redogör jag således för domen och prejudikatet i HFD 2014 ref. 50.

---

⁸⁰ Se JO dnr 2710-2001 och JO 2005/06 s. 242.

⁸¹ Se 41 § 1 st 2 p LVU & prop. 1979/80:1 s. 605.

⁸² JO dnr 2710-2001, jfr också JO 2007/08 s. 346.

⁸³ Socialstyrelsen (2020), s. 224.

⁸⁴ 11 kap 1 § SoL.

⁸⁵ Se 11 kap. 2 § SoL.

⁸⁶ HFD 2014 ref. 50, s. 5.

4. Empirisk undersökning av domar gällande upphörande av tvångsvård

4.1 Inledning

Uppsatsen har hittills redogjort för vad principen om barnets bästa och rättssäkerhet innebär i fråga om beredande och upphörande av tvångsvård av barn samt hur regleringen ser ut vid upphörande av tvångsvård, med fokus på när begäran om upphörande av vård har gjorts. Nästa steg är att undersöka hur det ser ut i praktiken vid begäran om upphörande av tvångsvård av barn som vårdas på grund av omsorgsbrister med stöd av 2 § LVU. Det här kapitlet består följaktligen av en empirisk rättsfallsundersökning. Syftet med undersökningen är att granska hur rättstillämpningen förhåller sig till rättssäkerheten och principen om barnets bästa vid mål som avser upphörande av vård av barn som vårdats på grund av omsorgsbrister med stöd av 2 § LVU. I den empiriska rättsfallsundersökningen har jag granskat antalet barn det varit fråga om, hur lång tid som förflutit sedan omhändertagandet, förekomsten av bifall, avslag och återförvisning, huruvida förvaltningsrätten följer prejudikatet i HFD 2014 ref. 50 samt formerna och omfattningen av umgänget mellan barn och vårdnadshavare.

Till att börja med kommer jag ge en redogörelse av HFD 2014 ref. 50 och prejudikatet i domen. Därefter kommer jag presentera resultaten av min kvantitativa undersökning. Resultaten presenteras i tabellform, då jag anser att det är det mest begripliga sättet att visa resultaten på. Efter det kommer jag lyfta fram tre stycken karakteristiska domar. Syftet med det är att på ett mer konkret sätt skildra hur förvaltningsrättens beslut underbyggs. Den första domen redogör för förvaltningsrättens bedömning i ett mål där ansökan om upphörande av vård avsågs. I målet fann rätten att det inte kunde anses att vårdnadshavarens föräldraförmåga hade förändrats på så sätt att vården inte längre behövdes, med hänsyn till den begränsade omfattningen av umgänge mellan vårdnadshavaren och barnen. Den andra domen visar också på förvaltningsrättens bedömning i ett mål där ansökan om upphörande av vård avsågs. I målet fann förvaltningsrätten att det inte var visat att vårdnadshavaren hade förändrat sin föräldraförmåga på ett sådant varaktigt och genomgripande sätt att vården av barnet med stöd av LVU kunde upphöra. Rätten fann förvisso att förändringar hade skett, men inte i enlighet med vårdplanen. Även den tredje domen redogör för förvaltningsrättens bedömning i ett mål där ansökan om upphörande av vård avsågs. I målet lade förvaltningsrätten vikt vid risken för att barnet skulle skadas om det flyttades från ett hem som hen vistats i under en

längre tid. Jag valde dessa tre domar eftersom de är tydliga exempel på hur förvaltningsrätten resonerade och dömde i de enskilda fallen. Med hänsyn till målens känsliga natur, känsliga uppgifter i målen samt de berördas integritet kommer namn och övriga känsliga personuppgifter inte nämnas i rättsfallsreferaten.

4.2 HFD 2014 ref. 50

HFD 2014 ref. 50 gällde frågan om en socialnämnd fullgjort sin utredningsskyldighet i ett ärende om upphörande av vård enligt LVU. Socialnämnden ansökte om att den unge skulle beredas vård med stöd av 2 § LVU på grund av brister i omsorgen. Förvaltningsrätten avlog ansökan och socialnämnden överklagade till Kammarrätten som biföll överklagandet. Kammarrätten fäste vid sin bedömning vikt vid att omsorgsbristerna för den unges del innebar försämrad mat- och klädhållning och hygien samt en negativ påverkad skolsituation. Det konstaterades även att den unge fick ta stort eget ansvar i förhållande till sin ålder, att vårdnadshavarens förändrade hälsotillstånd försämrat hans omsorgsförmåga i flera hänseenden samt att hen inte klarade att ta hand om den unge.⁸⁷

Barnet blev familjehemsplacerat den 22 juli 2011. Vårdnadshavaren begärde omprövning av vården samt att vården skulle upphöra, men socialnämnden beslutade den 8 maj 2013 att den skulle fortsätta. Vårdnadshavaren överklagade socialnämndens beslut hos förvaltningsrätten och yrkade att vården skulle upphöra eftersom det varken förelåg omsorgsbrister eller påtaglig risk för att den unges hälsa eller utveckling skulle skadas.⁸⁸

Förvaltningsrätten framförde att det framgick av utredningen i det då aktuella målet att den unge hade gjort framsteg i skolan under tiden i familjehemmet. Förvaltningsrätten påpekade också att det framgick att den unge upplevdes som tryggare och hade ökad självkänsla. Samtidigt visade det sig att vårdnadshavaren själv kände sig piggare samt att hen klarade av fler sysslor i hemmet på egen hand. Vårdnadshavaren uppgav även att effekterna av hans sjukdom inte heller utgjort ett egentligt hinder för hans förmåga att ta hand om den unge. Förvaltningsrätten uttalade att det är riskabelt att dra några slutsatser om huruvida omsorgsförmågan har förbättrats, enbart utifrån vårdnadshavaren och hans sambos utsagor. Förvaltningsrätten anförde därefter att utredningen i målet inte talade för någon förbättring av vårdnadshavarens hälsotillstånd och därmed bedömde rätten att

---

⁸⁷ Ibid, s. 1.

⁸⁸ Ibid.

omsorgsförmågan inte hade förbättrats. Förvaltningsrätten avskog således överklagandet. Vårdnadshavaren överklagade beslutet till kammarrätten som framförde att vårdnadshavaren verkade sakna insikt om de allvarliga omsorgsbrister som föranledde vården. Kammarrätten uttalade även att vårdnadshavarens psykiska tillstånd verkade ha förbättrats under senare tid men att hans funktionsnedsättning till följd av MS ännu kvarstod. Kammarrätten bedömde därefter att ingenting som framkommit föranledde en annan bedömning än den förvaltningsrätten hade gjort. Överklagandet avskogs av kammarrätten.⁸⁹

Vårdnadshavaren överklagade beslutet till HFD och yrkade i första hand att vården enligt LVU skulle upphöra och i andra hand att målet skulle återförvisas till socialnämnden. I HFD:s avgörande uttalades bland annat följande. Det saknas en uttrycklig bestämmelse om utredningsansvarets fördelning mellan myndighet och enskild part men enligt allmänna förvaltningsrättsliga principer anses myndigheten ha ett ansvar för att deras ärenden blir tillräckligt utredda. Vad som är tillräckligt avgörs i varje enskilt fall. När det handlar om ett ärende av aktuellt slag måste även den tid som förflutit sedan den utredning som låg till grund för nämndens ansökan om vård genomfördes beaktas. Ju längre tid som gått desto större krav måste kunna ställas på socialnämndens utredning i ärendet om vårdens upphörande.⁹⁰

Nämndens prövning i ärendet ska avse frågan om de omständigheter som legat till grund för tvångsvården fortfarande består. Tyngdpunkten i utredningen måste ligga på de aktuella omständigheterna, även om dessa även måste bedömas i relation till vad som tidigare förevarit. Om grunden för pågående tvångsvård är omsorgsbrister i hemmet måste utredningen klarlägga om och i så fall i vilken utsträckning dessa brister alltjämt kvarstår och hur de i sådana fall står i relation till barnets eventuella vårdbehov.⁹¹

HFD uttryckte vidare att det inte genomförts någon närmare utredning av vårdnadshavarens omsorgsförmåga eller boendeförhållande trots att uppgifter från vårdnadshavaren själv, hans sambo och den unge visade på förbättringar i de avseendena. HFD nämnde även det faktum att socialnämnden till exempel inte hade gjort något hembesök hos vårdnadshavaren i samband med umgängestillfällena. Bristerna ansågs beaktansvärda mot bakgrund av den förhållandevis långa tid,

---

⁸⁹ Ibid, s. 2.

⁹⁰ Ibid, s. 5.

⁹¹ Ibid.

drygt två år, som hade gått sedan den tidigare utredningen genomfördes. HFD bedömde slutligen att socialnämndens utredning visade på stora brister och att nämnden således inte fullgjort sin utredningsskyldighet, vilket i sin tur hade lett till att underrätterna haft ett otillräckligt underlag för sina avgöranden. Målet återförvisades därmed till socialnämnden.⁹²

Jag ska undersöka i vilken mån förvaltningsrätten tillämpar prejudikatet och dess syfte, vilket är följande. Ju längre tid som gått sedan omhändertagandet, desto större krav ska ställas på nämndens utredning, tyngdpunkten i utredningen ska ligga på de aktuella förhållandena samt att om omhändertagande skett på grund av omsorgsbrister, måste utredningen klarlägga om och i så fall i vilken utsträckning dessa brister kvarstår och hur de i så fall förhåller sig till barnets eventuella vårdbehov. I avsnitt 4.3 presenteras den kvantitativa delen av min empiriska rättsfallsundersökning.

4.3 Resultatet av undersökningen

4.3.1 Antal barn

I flera av målen som ingår i min undersökning är det fler än ett barn som vårdas. Av de 70 målen som ingår i min undersökning är det endast ett av målen med flera omhändertagna barn, där föräldrarna enbart ansökt om upphörande av vård för ett av barnen. I resterande mål med flera omhändertagna barn har föräldrarna ansökt om upphörande av vård för alla barn som vårdas. I en del av målen har barnen omhändertagits vid samma tidpunkt och i en del fall har de omhändertagits vid olika tillfällen. Det totala antalet barn i de 70 målen som ingår i min undersökning var 104.

Tabell 1	
Antal mål	70
Antal barn	104

Tabell 1 visar att antalet mål som uppfyllde kriterierna för min undersökning och därmed fick ingå i undersökningen är 70 stycken. Tabellen visar även att de 70 domarna som ingår i undersökningen prövar frågan om upphörande av vård av 104 barn och unga som vårdas på grund av omsorgsbrister med stöd av 2 § LVU. Det innebär att det rör sig om cirka 1.5 barn per mål.

---

⁹² Ibid, s. 6.

4.3.2 Tid som förflutit sedan omhändertagandet

Av prejudikatet i HFD 2014 ref. 50 framgår att ju längre tid som gått sedan omhändertagandet av den unge, desto högre krav måste kunna ställas på socialnämndens utredning i ärendet om vårdens upphörande.⁹³ Därför är det intressant att granska hur lång tid som förflutit sedan omhändertagandet av den unge fram till det aktuella yrkandet om vårdens upphörande.

Tabell 2		
Vårdats i 1-2 år	37 %	(38/104)
Vårdats i mer än 2 år	63 %	(66/104)

*Procenten är avrundade till närmsta heltal.

Av tabell 2 framgår hur många av barnen som vårdats mellan ett till två år och hur många som vårdats i mer än två år. Majoriteten av barnen i de mål som ingår i undersökningen har vårdats i mer än två år, varav den längsta vårdtiden var cirka tolv år. Ett av kriterierna när jag granskade målen var att enbart mål där barnen vårdats i minst ett år får ingå i undersökningen. Anledningen till det är för att det vanligen krävs att det har gått minst ett år från det att den unge omhändertogs, för att vårdnadshavarens omsorgsförmåga ska kunna utredas på nytt. I de fall där barn vårdats i mindre än ett år har det åtskilliga gånger visat sig att socialnämnden och förvaltningsrätten bedömer att det gått för kort tid för att kunna påvisa genomgripande och varaktiga förbättringar i vårdnadshavarens föräldra- och omsorgsförmåga.

4.3.3 Förekomsten av bifall, avslag och återförvisning

Vårdnadshavarens överklagan till förvaltningsrätten om upphörande av tvångsvård enligt 2 § LVU kan bifallas eller avslås. Det finns även möjlighet för förvaltningsrätten att återförvisa målet till socialnämnden för ny handläggning. Återförvisning kan ske om rätten bedömer att nämnden inte har fullgjort sin utredningsskyldighet.⁹⁴ För att överklagan ska bifallas krävs det att skett genomgripande och varaktiga förändringar i barnens hemförhållanden till den grad att vård med stöd av LVU inte längre behövs. För att överklagandet ska avslås krävs det att sådana varaktiga förbättringar inte har skett samt att barnets eller den unges hälsa och utveckling kommer utsättas för påtaglig risk för skada om vården upphör.

⁹³ Ibid, s. 5.

⁹⁴ Se avsnitt 4.2.

Tabell 3		
Bifall	3 %	(2/70)
Avslag	96 %	(67/70)
Återförvisning	1 %	(1/70)

*Procenten är avrundade till närmsta heltal.

Av tabell 3 framgår det att majoriteten av alla mål där begäran om upphörande av vård hade gjorts för barn som vårdas på grund av brister i omsorgen enligt 2 § LVU, avslogs. Av de 70 domar som ingick i min undersökning var det enbart två stycken som bifölls samt en som återförvisades till socialnämnden för ny handläggning. Den höga andelen avslag och de olika faktorerna som kan utgöra grunden till avslagen, analyseras i kapitel 5 av uppsatsen.

4.3.4 Hänvisning till HFD 2014 ref. 50

En del av min undersökning var att granska i vilken mån förvaltningsrätten hänvisade till prejudikatet i HFD 2014 ref. 50.

Tabell 4		
Förvaltningsrätten hänvisade	29 %	(20/70)
Förvaltningsrätten hänvisade inte	71 %	(50/70)

Tabell 4 redogör för antalet mål där förvaltningsrätten hänvisade och inte hänvisade till HFD 2014 ref. 50 i sina domskäl. Förvaltningsrätten hänvisade inte uttryckligen till prejudikatet i majoriteten av målen. När jag valde att undersöka rättens uttryckliga hänvisning till prejudikatet var jag själv vacklande kring i vilken utsträckning det var relevant, med tanke på att prejudikatet kom för sex år sedan. Anledningen till varför jag trots det valde att granska den aspekten är på grund av att prejudikatet är så pass utpräglat. Det gjorde att jag ville undersöka i vilken mån samt på vilket sätt rätten anpassat sig till det sex år senare. När jag granskade domarna såg jag att det fanns flera mål där rätten tog hänsyn till prejudikatet utan att uttryckligen referera till det. Med det menar jag att rätten mer eller mindre tycktes lägga vikt vid samma faktorer i de fall där uttrycklig hänvisning skedde kontra de fall där hänvisning inte skedde alls. Det kan bero på att prejudikatet de facto är sex

är gammalt och har således hunnit implementerats i rättstillämpningen i den grad att uttrycklig hänvisning inte behövs i samma utsträckning.

4.3.5 Formerna för umgänget

En betydande faktor i bedömningen är formerna för umgänget mellan vårdnadshavare och barn som är omhändertagna. Umgänge kan ske i olika former eller inte alls. I följande tabell redogörs för formerna för umgänget mellan barnen och vårdnadshavarna i de mål som ingick i min undersökning.

Tabell 5		
Med umgängesstödjare	14 %	(15/104)
Med familjehemmet	12 %	(12/104)
Med familjebehandlare	6 %	(6/104)
Med övrig person	8 %	(8/104)
Enbart barn och vårdnadshavare	17 %	(18/104)
Umgänge sker inte	9 %	(9/104)
Inte specificerat i målet	35 %	(36/104)

*Procenten är avrundade till närmsta heltal.

Tabell 5 visar vilka former av umgänge som fanns mellan vårdnadshavare och barn i de målen som ingick i undersökningen. I mer än en tredjedel av målen var formen för umgänget inte specificerat. I en del av de målen där formerna inte var specificerat, framgick omfattningen av umgänget och i en del av målen framgick varken formen för eller omfattningen av umgänget.⁹⁵

Det framgår att 8 % av barnen hade umgänge tillsammans med föräldrar och *övrig person*. Med *övrig person* avses kontaktperson, person från HVB-hem eller socialtjänsten.

4.3.6 Omfattningen av umgänget

Jag har även granskat omfattningen av umgänget mellan vårdnadshavare och barn. Omfattningen av umgänget är av relevans, då umgängestillfällena ger chans till anknytning mellan vårdnadshavare

---

⁹⁵ Se avsnitt 4.3.6.

och barn samt ger vårdnadshavare möjlighet att visa på förbättringar i sin föräldra- och omsorgsförmåga. Omfattningen av umgänget har på så sätt betydelse när rätten ska avgöra om det skett varaktiga och genomgripande förbättringar i vårdnadshavarens föräldra- och omsorgsförmåga.

Tabell 6		
Umgänge en gång i kvartalet	1 %	(1/104)
Umgänge var sjätte vecka	2 %	(2/104)
Umgänge en gång i månaden	14 %	(15/104)
Umgänge var tredje vecka	9 %	(9/104)
Umgänge varannan vecka	6 %	(6/104)
Umgänge varannan hel helg	1 %	(1/104)
Umgänge 2 ggr/mån med övernattnig	5 %	(5/104)
Umgänge varje vecka med övernattnig	1 %	(1/104)
Inte specificerat i målet	53 %	(55/104)
Umgänge sker inte	9 %	(9/104)

*Procenten är avrundade till närmsta heltal.

Av tabell 6 framgår i vilken omfattning umgänge sker mellan vårdnadshavare och barn i de mål som ingår i min undersökning. Min undersökning inkluderade totalt 104 barn⁹⁶ och nio av dem barnen hade inget umgänge alls med sina vårdnadshavare. I majoriteten av målen var omfattningen av umgänget inte specificerat. I somliga mål där omfattningen var ospecificerad, framgick ändå att umgänge skedde samt huruvida umgänget fungerade bra eller dåligt. I en del av målen lade rätten vikt vid att umgänge skett allt för sällan för att vårdnadshavarens föräldra- och omsorgsförmåga ska kunna avgöras. Detta trots att umgängets omfattning inte specificerats.

I avsnitt 4.4-4.6 presenteras en kvalitativ studie som syftar till att ge en djupare förståelse för hur förvaltningsrätten dömer i mål som rör begäran om upphörande av tvångsvård i fall där barn och unga vårdas på grund av brister i omsorgen med stöd av 2 § LVU. Jag har valt ut tre mål som

⁹⁶ Se avsnitt 4.3.1.

är signifikativa för hur rätten underbygger sina beslut.

4.4 Förvaltningsrätten i Stockholm, mål 14368-20

Målet handlade om två barn som hade vårdats med stöd av LVU i mer än två år. Barnen hade beretts tvångsvård med stöd av 2 § LVU på grund av brister i omsorgen. I det förevarande målet hade den ena vårdnadshavaren yrkat att hens begäran om upphörande av tvångsvården skulle bifallas. Vårdnadshavaren framförde att hen hade mottagit hjälp samt vidtagit sådana åtgärder som medfört en stabil förändring i hemmiljön. Vårdnadshavaren anförde även att relationen med den andra vårdnadshavaren varaktigt hade avslutats, vilket skulle betyda att det inte längre förelåg en risk för att barnen skulle ta skada av föräldrarnas konflikter eller våld i hemmet. Vidare anförde vårdnadshavaren att hen hade mottagit KBT-behandling och stöd i sin föräldraroll, bland annat genom att gå en utbildning som riktar sig till föräldrar med målet att lära ut verktyg för att minska bråk och konflikter i hemmet. Utöver detta uttalade vårdnadshavaren att hen gått en kurs i stresshantering och hittat strategier för konflikthantering. Vårdnadshavaren ansåg dock att det inte hade uppkommit tillfällen där hen kunde använda verktygen eftersom umgänget med barnen var begränsat till 2,5 timmar i månaden. Vårdnadshavaren hade ett stabilt boende med plats för barnen, ett deltidsarbete och utöver lön erhöll hen aktivitetsersättning. Slutligen framhöll vårdnadshavaren att hen hade ett nätverk bestående av släkt och vänner som kunde erbjuda stöd, att hen ville att hemtagning skulle ske successivt samt att kontakten med familjehemmet skulle fortgå.⁹⁷

Barnens ställföreträdare och offentliga biträde ansåg att överklagandet skulle avslås och framförde bland annat att barnen hade gjort stora framsteg i familjehemmet och att behandlingen således inte torde avbrytas. Vidare ansåg hen att de kurser som vårdnadshavaren hade genomgått inte hade resulterat i att problemen kopplat till vårdnadshavarens föräldraförmågan hade försvunnit. Slutligen framfördes att barnen kände sig trygga i hemmet de bodde i vid tillfället samt att de hade fått nya vänner där. Nämnden ansåg också att överklagandet skulle avslås.⁹⁸

Förvaltningsrätten hänvisade till prejudikatet i HFD 2014 ref. 50 i domskälen. Rätten hänvisade uttryckligen till den delen av prejudikatet där det anges att tyngdpunkten i utredningen måste ligga på de aktuella förhållandena samt att om grunden för pågående tvångsvård är omsorgsbrister, måste

---

⁹⁷ Förvaltningsrätten i Stockholm, dom 2020-07-30, mål 14368-20, s. 3-4.

⁹⁸ Ibid.

nämndens utredning klarlägga om och i så fall i vilken utsträckning bristerna kvarstår.⁹⁹

Förvaltningsrätten lade därefter vikt vid ett psykologutlåtande från 2008 som hade framgått av rättsens dom om beredande av vården enligt LVU den 12 april 2018. Av utlåtandet framgick det att vårdnadshavaren hade en lindrig utvecklingsstörning som innebar att hen hade svårigheter gällande kognitiva förmågor. Detta innebar i praktiken att vid inläring av ny kunskap behövde vårdnadshavaren konkreta saker att göra och titta på för att lära sig nya saker i tanken.¹⁰⁰

Förvaltningsrätten uttalade vidare att det av nämndens utredning i målet hade visat sig att det hade förekommit bråk och skrik mellan barnen som vårdnadshavaren inte hade kunnat hantera, att vårdnadshavarnas relation till varandra varit turbulent samt att det funnits oro att en granne utsatt ett av barnen för sexuella övergrepp. Vidare menade nämnden att vårdnadshavaren inte hade möjlighet att förstå barnens behov på grund av sin funktionsnedsättning.¹⁰¹

Vid den muntliga förhandlingen hördes tre stycken vittnen, som bland annat uppgav att vårdnadshavaren hade en god föräldraförmåga, ordning och reda i hemmet och en kärleksfull relation med sina barn men att hen kunde behöva stöd och hjälp för att få bättre struktur.¹⁰²

Förvaltningsrätten gjorde därefter bedömningen att omständigheterna att vårdnadshavaren deltagit i olika kurser samt genomgått behandling i sig inte gav stöd för att hans omsorgsförmåga de facto hade förbättrats på ett sådant sätt att vården av barnen inte längre behövdes. Rätten uttalade vidare att det inte hade framkommit hur vårdnadshavaren omsorgsförmåga skulle ha förbättrats på ett konkret sätt. Avseende umgänget med barnen lyfte rätten fram att umgänget verkade fungera bra, men att den begränsade omfattningen av umgänget mellan vårdnadshavaren och barnen medförde att det inte gick att dra någon slutsats kring vårdnadshavarens eventuella utveckling av sin föräldra- och omsorgsförmåga. Förvaltningsrätten bedömde slutligen att bristerna i vårdnadshavarens omsorgsförmåga kvarstod och överklagandet avslogs.¹⁰³

---

⁹⁹ Ibid, s. 5.

¹⁰⁰ Ibid, s. 6.

¹⁰¹ Ibid, s. 7.

¹⁰² Ibid.

¹⁰³ Ibid, s. 8-9.

4.5 Förvaltningsrätten i Stockholm, mål 29237-19

Målet rörde ett barn som vårdades på grund av brister i omsorgen med stöd av 2 § LVU. Barnet hade vårdats i mer än tre år och vårdnadshavaren yrkade att vården av barnet skulle upphöra. Vårdnadshavaren anförde att de förhållanden som låg till grund för tvångsvården hade upphört och att målen i vårdplanen var uppfyllda. Vårdnadshavaren anförde vidare att hen tidigare inte hade mått så bra vilket hade påverkat barnet, men att situationen nu hade förbättrats på ett varaktigt och genomgripande sätt. Hen hade, under tiden som barnet vårdats, genomgått behandlingar, utbildat sig inom neuropsykiatri samt till barnpedagog och undersköterska. Nämnden hade påstått att vårdnadshavaren hade ett avvikande och invaderat beteende, vilket inlämnade intyg visade att hen inte alls hade. Intygen visade även att hemmiljön inte var dysfunktionell samt att barnet hade en välfungerande skolgång innan tvångsomhändertagandet. Vidare avsåg vårdnadshavaren att utredningen saknade en vårdplan samt referensuppgifter från skola, läkare eller någon annan utomstående. Vårdnadshavaren menade även att nämnden inte hade vidtagit åtgärder för att utreda den för tiden aktuella boendeförhållandena eller omsorgsförmågan.¹⁰⁴

Socialnämnden ansåg att vårdnadshavarens hemmiljö i sig inte var föremål för utredning. De ansåg vidare att gamla uppgifter ännu var aktuella och därmed kunde göras gällande eftersom vårdnadshavaren inte hade uppfyllt vårdplanen. Nämnden uttryckte även att vårdnadshavaren var gränslös samt hade svårt att behärska sig, med anledning av att hen hade försökt ändra tiderna för telefonumgänge samt inte respekterat barnets vilja och åsikter. Utöver detta ifrågasatte nämnden relevansen av de intyg vårdnadshavaren hade ingett. Nämnden menade att dessa inte var objektiva samt att de utbildningar som vårdnadshavaren hade gått inte var erforderliga för uppfyllandet av målen i vårdplanen.¹⁰⁵

Förvaltningsrätten hänvisade till prejudikatet i HFD 2014 ref. 50 i sina domskäl. De betonade bland annat det faktum att den tid som förflutit sedan den utredning som låg till grund för nämndens ansökan om vård genomfördes måste beaktas. Ju längre tid som gått desto större krav måste kunna ställas på socialnämndens utredning i ärendet om vårdens upphörande.¹⁰⁶

Vidare ansåg förvaltningsrätten att det var positivt att vårdnadshavaren utbildat sig till barnskötare

---

¹⁰⁴ Förvaltningsrätten i Stockholm, dom 2020-06-30, mål 29237-19, s. 1-4.

¹⁰⁵ Ibid, s. 5.

¹⁰⁶ Ibid, s. 7.

och undersköterska samt inhämtat teoretiska kunskaper om barnets problematik och behov genom olika föreläsningar. De betonade dock att orsaken till tvångsvården av barnet var vårdnadshavarens förhållningssätt, samarbetssvårigheter samt brister i verklighetsuppfattning som påverkade barnet negativt. De utbildningar som vårdnadshavaren hade genomfört och de föreläsningar hen hade deltagit i ansågs således inte visa på en förbättring av omsorgsförmågan, enligt rätten. Även vittnesmålen lämnades utan beaktande.¹⁰⁷

Rätten fann vidare att nämndens utredning gav stöd för att vårdnadshavaren inte hade visat någon genomgripande förståelse för problematiken som föranlett tvångsvården, att hen brast i insikten om sina svårigheter och om barnets behov samt brast i insikten om hur dessa svårigheter påverkade barnet. Förvaltningsrätten ansåg slutligen att flera av kriterierna i vårdplanen inte var uppfyllda och att det således inte var visat att vårdnadshavaren hade förbättrat sin omsorgsförmåga på ett sådant varaktigt och genomgripande sätt att vården av barnet med stöd av LVU kunde upphöra. Överklagandet avslogs.¹⁰⁸

4.6 Förvaltningsrätten i Malmö, mål 4150-20

Förevarande mål gällde ett barn som hade vårdats i drygt två och ett halvt år på grund av brister i omsorgen med stöd av 2 § LVU. Vårdnadshavaren yrkade att tvångsvården skulle upphöra.¹⁰⁹

Vårdnadshavaren hade enligt tidigare utredningar brustit i omsorgen om barnet. Det hade visat sig genom att hen hade brustit i att skapa förutsägbara och hållbara vardagsrutiner, sätta tydliga gränser, stimulera och vägleda barnet samt se barnets behov. Barnet hade även uppvisat ett beteende som inte var åldersadekvat, inte haft ett utvecklat språk, haft beteendesvårigheter samt svårigheter i sociala relationer med jämnåriga. Det ansågs med stor sannolikhet bero på vårdnadshavarens bristande omsorg.¹¹⁰

Avseende umgänget framgår det av målet att barnet och vårdnadshavaren sedan början av 2020 hade haft umgänge i två timmar varannan vecka tillsammans med kontaktperson närvarande.¹¹¹

---

¹⁰⁷ Ibid, s. 10.

¹⁰⁸ Ibid, s. 10-11.

¹⁰⁹ Förvaltningsrätten i Malmö, dom 2020-06-26, mål 4150-20, s. 2.

¹¹⁰ Ibid.

¹¹¹ Ibid, s. 3.

Vårdnadshavaren anförde att förutsättningarna för LVU inte längre var uppfyllda och att det bästa för barnets hälsa och utveckling skulle vara om tvångsvården upphörde. Hen ansåg vidare att grunderna för nämndens utredning var förlegade samt att de framförda uppgifterna var felaktigt återgivna. Socialnämnden konstaterade att vårdnadshavaren hade tackat nej till utredningshem, men vårdnadshavaren uttalade att hen visst var villig att genomgå en sådan utredning. Vårdnadshavaren tog även upp att socialnämnden hade påstått att hen inte hade en förmåga att förändras, vilket inte stämde. Tvärtom framhöll vårdnadshavaren att hen tagit till sig socialtjänstens betänkligheter, aldrig tackat nej till insatser samt att hen själv hade begärt insatser.¹¹²

Nämnden ansåg att överklagandet skulle avslås och anförde som stöd till det, bland annat att vårdnadshavaren hade skickat olämpliga mail och sms till den ansvariga handläggaren. Enligt nämnden kunde det inte anses vara en god vårdnadshavaren att inte kunna hantera sin ilska på ett mer konstruktivt sätt. Nämnden framförde vidare att vårdnadshavaren ibland valde att uppfostra sitt barn under umgängestillfällena, vilket gav den motsatta effekten eftersom barnet blev mer trotsigt. Det ansåg nämnden var ett problem eftersom vårdnadshavaren inte verkade förstå att effekten av hens agerande.¹¹³

I förvaltningsrättens bedömning fäste de inledningsvis vikt vid att frågan om vårdens upphörande tidigare hade prövats, senast av kammarrätten som i oktober 2019 bedömde att barnet fortsatt behövde vård enligt LVU. Förvaltningsrätten konstaterade i förevarande mål att det enbart hade gått åtta månader sedan kammarrättens dom samt att umgänget mellan vårdnadshavaren och barnet fortfarande var övervakat samt i begränsad omfattning. Rätten bedömde därmed att utifrån umgängen sedan kammarrättens dom visade det sig att vårdnadshavarens omsorgsförmåga inte hade förändrats. Vidare framförde rätten att det inte hade framkommit att samtalskontakten som vårdnadshavaren hade haft fram till december 2019 hade resulterat i att hen hade tillägnat sig verktyg för att förbättra sitt föräldraskap. Rätten fann sammantaget att utredningen i målet inte gav stöd för att det hade skett sådana varaktiga förbättringar i vårdnadshavarens föräldra- och omsorgsförmåga att vårdbehovet beträffande barnet hade upphört. Vårdnadshavarens yrkande om upphörande av vård avslogs.¹¹⁴

---

¹¹² Ibid, s. 3-4.

¹¹³ Ibid, s. 4-5.

¹¹⁴ Ibid, s. 7-8.

5. Analys

5.1 Inledning

Mitt syfte med den här uppsatsen var att undersöka i vilken mån rättssäkerheten samt principen om barnets bästa upprätthålls i praktiken vid fråga om upphörande av vård av barn och unga som vårdas med stöd av 2 § LVU. I min empiriska rättsfallsundersökning valde jag att inrikta mig på mål där överklagande av socialnämndens beslut om begäran om upphörande av vård har skett av vårdnadshavare, eller den unge själv om hen fyllt 15 år. Anledningen till varför jag valde att enbart granska mål där omsorgsbrister är den huvudsakliga grunden för omhändertagandet, beror på att det är en stor andel av de som vårdas med stöd av 2 § LVU som har omsorgsbrister som grund för omhändertagandet.¹¹⁵ Vidare har det visat sig att omsorgsbrister kan vara komplicerat att utreda, vilket gjorde att jag ansåg att det var av vikt att en granskning utfördes. Mitt syfte inbegriper även att utvärdera rättstillämpningen utifrån prejudikatet i HFD 2014 ref. 50. Mina frågeställningar var följande.

1. Hur ser förvaltningsrättens praxis ut vid begäran om upphörande av tvångsvård där grunden för omhändertagandet är brister i omsorgen enligt 2 § LVU?
2. Upprätthålls rättssäkerhet och barnets bästa vid begäran om upphörande av tvångsvård enligt 2 § LVU där grunden för omhändertagandet är omsorgsbrister?
3. Följer förvaltningsrätten prejudikatet i HFD 2014 ref. 50?

För att kunna besvara frågeställningen om rättssäkerheten och barnets bästa upprätthålls, erfordrades i första hand att innebörden av rättssäkerhet och barnets bästa presenterades. I ett tidigt skede i uppsatsen framställdes således principen om barnets bästa i form av en historisk överblick samt en beskrivning av hur regelverket ser ut idag.¹¹⁶ Därefter redogjordes för rättssäkerheten. Det gjordes genom en skildring av formell och materiell rättssäkerhet samt en beskrivning av vad rättssäkerheten har för betydelse i den här uppsatsen.¹¹⁷ Vidare erfordrades en framställning av hur vägen ut ur tvångsvård ser ut i teorin. I det kapitlet redogjordes för regelverket kring upphörande av tvångsvård enligt 21 § LVU¹¹⁸ och begäran om upphörande av tvångsvård.¹¹⁹ Efter det

---

¹¹⁵ 2 § LVU.

¹¹⁶ Se avsnitt 2.1-2.3.

¹¹⁷ Se avsnitt 2.4.

¹¹⁸ Se 21 § LVU.

¹¹⁹ Se avsnitt 3.1-3.2.

presenterades den empiriska rättsfallsundersökningen resultatet av undersökningen. Det redogjordes även för prejudikatet i HFD 2014 ref. 50 och huruvida det följs eller inte.¹²⁰ Uppsatsen visar att upphörande av tvångsvård av barn och unga är en komplicerad bedömning och en ständig balansgång mellan olika principer. Frågan är om alla principer beaktas i den mån det är tänkt eller om någon hamnar i kläm.

I det här kapitlet kommer jag besvara frågeställningarna och göra en analys av det jag redogjort för i uppsatsen. Jag kommer även analysera resultaten från den empiriska rättsfallsundersökningen. Därefter leder min analys in på bevarandet av status quo och efter det kommer jag diskutera de lege ferenda. Avslutningsvis kommer jag knyta ihop uppsatsen och koppla samman alla delar genom en slutsats.

5.2 Upprätthållandet av rättssäkerhet och beaktandet av principen om barnets bästa

Min empiriska rättsfallsundersökning visar att andelen domar som avslogs av förvaltningsrätten vid begäran om upphörande av vård av barn och unga som vårdas på grund av omsorgsbrister med stöd av 2 § LVU, var mycket hög. Av de 70 domar som ingick i min undersökning avslogs överklagandet i 67 stycken av dem.¹²¹ Resultaten av min undersökning visar att förvaltningsrätten är tämligen ovillig att låta tvångsvården upphöra i de fall där grunden för tvångsomhändertagandet varit vårdnadshavarens omsorgsbrister. Det kan kopplas an till att det är svårt att göra en korrekt bedömning av när omsorgsbrister inte längre föreligger hos vårdnadshavaren eller när genomgripande och varaktiga förändringar i omsorgsförmågan de facto har skett. Barn och ungas hemmiljö ska vara en trygg miljö där deras behov, utveckling och hälsa befrämjas, inte en plats där de löper risk att skadas på grund av att deras vårdnadshavare innehar brister i sin föräldra- och omsorgsförmåga.

En vårdnadshavares föräldra- och omsorgsförmåga bedöms bland annat vid umgänget med barnet. Umgänget mellan vårdnadshavaren och barnet är dock alltid begränsat i någon mån när barnet är tvångsomhändertaget, vilket resulterar i att det uppstår svårigheter i bedömningen kring huruvida vårdnadshavaren har utvecklat och varaktigt förbättrat sin föräldra- och omsorgsförmåga utifrån

---

¹²⁰ Se avsnitt 4.3.

¹²¹ Se avsnitt 4.3.3.

umgängestillfällena. I en del av fallen visade det sig till exempel att vårdnadshavarna hade begärt utökad umgänge utan att få det beviljat. Samtidigt bedömde förvaltningsrätten i flera av de målen att umgängestillfällena var för få och på så sätt även för begränsade för att det skulle kunna konstateras att vårdnadshavarens föräldra- och omsorgsförmåga hade förbättrats i den mån som krävs. Vidare, för 55 av 104 barn som ingår i undersökningen var omfattningen av umgänget ospecificerat i målet.¹²² Mot bakgrund av anknytningen mellan vårdnadshavare och barn till hög grad bedöms utifrån umgängestillfällena, ter det sig oproportionerligt att umgänget därmed inte har specificerats eller diskuterats i större omfattning i flera av målen.

Av ett av målen i min kvalitativa undersökningen framgår det att umgänget mellan vårdnadshavaren och barnen var begränsat till 2,5 timmar i månaden. I förvaltningsrättens bedömning uttalade de att de åtgärder som vårdnadshavaren hade vidtagit för att utveckla och förbättra sin omsorgsförmåga inte gav stöd för att förbättring de facto hade skett på ett konkret sätt. Rätten uttalade vidare att det begränsade umgänget med barnen gjorde att det inte kunde dras en slutsats kring eventuell utveckling av föräldra- och omsorgsförmågan hos vårdnadshavaren.¹²³ Två faktorer som är väsentliga när det kommer till rättens bedömning och dess krav på rättssäkerhet är att den ska vara förutsägbar och objektiv, vilket blir komplicerat i ett fall som det här då vårdnadshavaren kan ha svårt att veta hur den ska gå tillväga för att vidta de åtgärder som behövs.

Av 11 kap 2 § SoL framgår att utredningen inte ska göras mer omfattande än vad som är motiverat av omständigheterna i ärendet. Detta gäller både vid beredande av tvångsvård och vid fråga om upphörande.¹²⁴ Frågan som uppstår är hur bedömningen görs av huruvida en utredning är omfattande i tillräcklig mån. Som tidigare konstaterat är det svårt för vårdnadshavarna att förutsäga vad som krävs för att de åtgärder de vidtagit ska anses som genomgripande och varaktiga och till den grad som krävs. Av förvaltningsrättens bedömningar och nämndens underlag i flera av målen ter det sig otydligt vad en vårdnadshavare i själva verket ska vidta för åtgärder för att tvångsvården av barnet inte längre ska anses behövas.

Det var enbart 2 av de 70 målen som ingick i undersökningen som lämnades med bifall, vilket

---

¹²² Se avsnitt 4.3.6.

¹²³ Se avsnitt 4.4.

¹²⁴ 11 kap 2 § SoL.

stärker tesen om att det är svårt att få bifall.¹²⁵ Måste vårdnadshavarna följa socialnämndens vårdplan till punkt och pricka? Vad händer om vårdnadshavarna har vidtagit andra åtgärder som har bidragit till en utvecklad och förbättrad omsorgsförmåga i samma mån? Det verkar ställas högre krav på föräldraförmågan hos de vårdnadshavare som har barn som blivit tvångsomhändertagna, än vårdnadshavare som inte har fått sin omsorgsförmåga bedömd tidigare. I ett av målen fäste rätten vikt vid det att vårdnadshavaren har försökt uppfostra sitt barn vid ett umgängestillfälle och i ett annat mål fäste rätten vikt vid att vårdnadshavaren hade haft svårt att lösa en konflikt som syskonen haft med varandra.¹²⁶ Rätten menade att dessa företeelser var problematiska då det bland annat ledde till att barnen blev mer trotsiga. Frågan är om det är någon vårdnadshavaren som besitter en föräldra- och omsorgsförmåga utan felmarginal.

En ytterligare intressant aspekt är det faktum att myndigheternas yttranden i allmänhet och socialnämndens yttranden i synnerhet verkar tillerkännas så pass hög grad av legitimitet, trots att det är nämndens avgöranden som förvaltningsrätten överprövar. Det följer av officialprincipen att domstolen ansvarar för att informera parterna i målet om det saknas uppgifter samt om komplettering behövs. Domstolen har även möjlighet att begära in komplettering ex officio. Det förefaller dock vara så att förvaltningsdomstolarna saknar särskild kompetens gällande barn. Förvaltningsdomstolar överlag, eller förvaltningsrätterna som min undersökning rörde, är inte specialiserade på barnfrågor. Det leder till att det kan te sig komplicerat för domstolen att såväl vara medveten om vad för underlag som behövs i målet för att det ska vara tillräckligt som hur det tillgängliga underlaget ska tolkas och granskas på ett korrekt sätt. Det kan vara en bidragande faktor till varför förvaltningsrätterna i många fall litar på att socialnämndens underlag och utredning är tillräcklig och därmed inte heller bristfällig i några anseenden. Tvångsvård av barn och unga är ingripande och det framgår av såväl barnkonventionen som SoL och LVU att vi ska värna för barn och ungas skydd samt sätta barnets bästa i första rummet. Det är således av stor vikt att barnets bästa beaktas i varje enskilt fall.¹²⁷

Det följer även av kraven på rättssäkerhet att bedömningen ska vara opartisk, vilket inte är fallet när domstolen fäster mer vikt vid nämndens underlag än den överklagande vårdnadshavaren. Ett tydligt exempel på det är ett av målen där nämnden hade anfört information som vårdnadshavaren hade

---

¹²⁵ Se avsnitt 4.3.3.

¹²⁶ Se avsnitt 4.6.

¹²⁷ Se avsnitt 2.3.2-2.3.3.

förnekad utan att därefter motsägas av nämnden. I det målet hade inte heller allvarligt menat umgänge inletts mellan barnet och vårdnadshavaren med syftet att återförening skulle ske, trots att det hade gått flera år sedan omhändertagandet. I målet visade det sig även att umgänget mellan vårdnadshavaren och barnet fungerade bra, men nämnden hade underlåtit att utreda vårdnadshavarens hemmiljö och förvaltningsrätten fäste vikt vid att barnet trivdes i familjehemmet och därmed inte ville flytta hem.¹²⁸ Tvångsvård ska upphöra om det inte längre finns behov av den.¹²⁹ I HFD 2012 ref. 35 har HFD konstaterat att risken för skada som en separation från ett familjehem kan medföra inte ska vägas in i bedömningen av om vård enligt LVU ska upphöra. Dessa risker får beaktas vid prövning av frågan om flyttningsförbud istället. Det har förvisso lagts fram förslag om att risken för att barn skadas om de flyttas från ett familjehem där de vistats länge, ska vägas in i bedömningen av om vården ska upphöra. Dessa förslag har dock inte blivit till lag vilket betyder att det är klarlagt att de risker som separationen från familjemiljön kan medföra i sig inte kan motivera till fortsatt tvångsvård. I HFD 2012 ref. 35 anförde HFD bland annat följande. Nämndens prövning ska avse frågan om de omständigheter som nödvändiggjort vården fortfarande består. Vården ska förklaras avslutad så snart det inte längre finns behov av att utöva de särskilda befogenheterna som lagen ger nämnden.¹³⁰ Barnets bästa ska sättas i första rummet och om barnets bästa alltid hade varit att vara kvar i ett familjehem på grund av att den fått en anknytning dit, hade utredningen om vårdnadshavarens omsorgsförmåga inte haft samma betydelse som den har i dagsläget.

5.3 Bevarandet av status quo

Barnet eller den unges vårdbehov ska prövas mot samma rekvisit både vid beredande av tvångsvård som vid fråga om upphörande av tvångsvård. I den här uppsatsen har jag fokuserat på fall där den unge är tvångsomhändertagen på grund av brister i omsorgen enligt 2 § LVU, vilket gör att domstolen alltså ska bedöma om det finns en påtaglig risk för att den unge skadas om vården upphör.

Av resultaten i min undersökning framgår det att 67 av 70 fall där begäran om upphörande av tvångsvård för barn som vårdas på grund av omsorgsbrister enligt 2 § LVU har skett, har fått

---

¹²⁸ Se avsnitt 4.6.

¹²⁹ Prop 1979/80:1 s. 587.

¹³⁰ HFD 2012 ref. 35.

avslag.¹³¹ I en del av fallen kunde vårdnadshavarna visa på omfattande åtgärder som hade tagits i syfte att utveckla föräldra- och omsorgsförmågan, men förvaltningsrätten lade istället vikt vid att anknytningen mellan vårdnadshavaren och den unge inte är tillräckligt bra med tanke på det begränsade umgänget. För 35 % av barnen framgick inte formerna för umgänget i målen och för 53 % av barnen framgick inte omfattningen av umgänget.¹³² En väsentlig faktor vid fråga om återförening mellan barn och vårdnadshavare är att vårdnadshavarens omsorgsförmåga ska ha förbättrats och utvecklats på ett varaktigt och genomgripande sätt. Det kan ske genom att vårdnadshavaren exempelvis följer den vårdplan som socialnämnden lagt fram eller genom andra sätt visar på varaktiga och genomgripande förändringar. I en del av målen visade det sig att vårdnadshavaren hade genomgått förändringar men saknade möjlighet att visa på förändringarna. I flera fall saknade vårdnadshavaren möjlighet att applicera de verktyg hen lärt sig, eftersom möjligheten inte getts på grund av det begränsade umgänget med barnen. En ytterligare aspekt är det faktum att det ställs höga krav på anknytningen mellan vårdnadshavaren och barnet, men det är i själva verket komplicerat att bibehålla en hög grad av anknytning när barnet är omhändertaget. Ju längre tid som gått, desto svårare är det att bibehålla anknytningen. Frågan som uppstår är om det i praktiken ställs högre krav på vårdnadshavare som begär upphörande av vård för sina barn än vid beredande av vård.

Vid beredande av vård, föregås situationen av att barnet vistats i sin hemmiljö tillsammans med sina vårdnadshavare. Domstolens ansvar är då att göra en bedömning av om det innebär påtaglig risk för skada för barnet om hen inte bereds tvångsvård. Beredandet av tvångsvård innebär i det fallet en förändring av barnets tillstånd. När det däremot kommer till fråga om upphörande av vård, är barnet redan tvångsomhändertaget och befinner sig således inte i sin hemmiljö tillsammans med sina vårdnadshavare. I den här situationen är domstolens ansvar istället att göra en bedömning av om det innebär en påtaglig risk för att barnet skadas om tvångsvården upphör. I det fallet innebär istället upphörandet av vården en förändring av barnets tillstånd. Vid den tidigare prövningen innebär status quo att barnet inte bereds tvångsvård kvar medan vid den senare prövningen innebär status quo att barnet fortsätter att tvångsvårdas.

Frågan som uppstår här är om det finns en vilja att bevara status quo. Det skulle innebära att tolkningen och rättstillämpningen påverkas vid prövningen av vårdens upphörande, beroende på om

---

¹³¹ Se avsnitt 4.3.3.

¹³² Se avsnitt 4.3.5 & 4.3.6.

den unge redan tvångsvårdas eller inte. Det har i åtskilliga fall visat sig att socialnämnden har framhållit att vissa brister hos vårdnadshavaren som påvisats vid tidigare vårdbeslut, ännu är existerande. I de flesta fall räcker det att det föreligger brist på underlag som pekar på motsatsen, för att socialnämndens konstateranden ska resultera i att vad som beslutats i tidigare vårdbeslut ska fortsätta vara tillämpligt. Detta trots att det i vissa fall saknas underlag. I teorin ska prövningen om beredande av tvångsvård och upphörande av tvångsvård ske mot samma rekvisit. I praktiken kan dock viljan att bevara status quo, leda till att det ställs högre krav för att redan beslutad tvångsvård ska upphöra än om tvångsvård ska beredas.¹³³

Den tid som förflutit sedan barnet i fråga tvångsomhändertogs kan vara en påverkande faktor när det kommer till anknytningen mellan vårdnadshavare och barn. Detta eftersom ju längre tid som förflutit sedan omhändertagandet, desto större risk för att anknytningen mellan barnet och vårdnadshavaren har försämrats. Tiden som förflutit kan emellertid även vara en påverkande faktor när det kommer till diskussionen om status quo. När socialnämnden ansöker om att tvångsvård ska beredas, inleds den efterföljande domstolsprocessen med ett tomt dokument. Om domstolen bedömer att tvångsomhändertagande ska ske, kommer framtida prövningar rörande vårdens upphörande att ha ett redan skrivet dokument som utgångspunkt. I det fallet har rekvisiten för beredande av vård varit uppfyllda vid ett tidigare tillfälle vilket har resulterat i att tvångsomhändertagande har skett. Det kan detta möjligtvis leda till en benägenhet hos domstolen att låta vården fortgå.¹³⁴

5.4 Diskussion om de lege ferenda

Den här delen av min analys utgörs av en diskussion om de lege ferenda. Det har visat sig att socialnämndens utredning och underlag tillerkänns hög grad av legitimitet,¹³⁵ vilket kan grunda sig i att domstolens egen kompetens beträffande barnrätt är bristfällig. Detta kan resultera i att upprätthållandet av rättssäkerheten och barnets bästa hamnar i kläm. Mitt förslag är att domstolens kompetens när det gäller barnrätt borde utvecklas, alternativt att högre krav ställs på barnens ställföreträdare och offentliga biträden.

Kompetensfrågan i domstolen uppmärksammas bland annat i SOU 2015:71. Där lyfts det fram att

---

¹³³ Gustafsson, Wejedal, Östlund, NST 2020, s. 41-42.

¹³⁴ Ibid.

¹³⁵ Se avsnitt 5.2.

det inte existerar några särskilda krav på lämplighet eller barnkompetens. Det har emellertid observerats ett flertal gånger att domstolen förordnar yngre och oerfarna jurister som ställföreträdare för barn.¹³⁶ Anledningen till varför det är problematiskt är för att företräddandet av barn bör föregås av högt ställda krav, åtminstone att ställföreträdaren har erfarenhet av den typen av mål. Det föreligger större risk för att ett oerfaret biträde förlitar sig på socialtjänstens utredning än att ett erfaret biträde gör det.¹³⁷

I propositionen om barns rätt att komma till tals diskuterade regeringen om det skulle ske ändringar i vem som kan utses som offentligt biträde till ett barn i LVU-mål. Regeringen bedömde i det fallet att det inte var nödvändigt att ett offentligt biträde skulle besitta kunskaper om barn och barns behov, då den typen av kunskap kunde inhämtas genom till exempel utredning och experthjälp.¹³⁸ Det kan jämföras med den särskilda företrädaren för barn som utses när en vårdnadshavare misstänks för vissa brott mot barnet. I den situationen ska den särskilda företrädaren enligt 5 § lagen (1999:997) om särskild företrädare för barn inneha kunskap, erfarenhet och personliga egenskaper som är särskilt lämpliga för uppdraget.¹³⁹ Det sätts även stora krav på bland annat förmågan att kommunicera med barnet, att sätta sig in i barnets situation samt förmågan hantera komplexa intressekonflikter. Utöver det krävs att den särskilda företrädaren innehar erfarenhet av förundersökning och rättegång i brottmål men helst av allt ska personen i fråga ha erfarenhet som målsägandebiträde.¹⁴⁰ För mig låter det motsägelsefullt att det ska krävas särskild kompetens för ställföreträdaren i de fall där vårdnadshavaren misstänks för brott mot barn men inte när det kommer till barns offentliga biträde i LVU-mål, det vill säga de fall där vårdnadshavaren istället brutit i omsorgen av sitt barn enligt 2 § LVU. Det enda argumentet mot de höga kraven i det senare fallet är att informationen kan inhämtas på annat sätt, vilket det i själva verket kan göras i båda fallen. Jag menar dock att problematiken aldrig har legat i att informationen inte kan inhämtas på annat sätt, utan snarare att avsaknaden av krav på inhämtning av information resulterar i att informationen inte inhämtas på ett korrekt sätt och i vissa fall inte alls. Att ställa krav på kompetens och erfarenhet hos en ställföreträdare bör således vara huvudregeln.

---

¹³⁶ SOU 2015:71 s. 482.

¹³⁷ Cato (2014) s. 37.

¹³⁸ Prop. 1994/95:224 s. 48 f.

¹³⁹ Se lagen (1999:997) om särskild företrädare för barn.

¹⁴⁰ Prop. 1998/99:133 s. 33 f.

När det kommer till förvaltningsdomstolarnas egen kompetens bör det framhållas att de förvaltningsdomstolar som prövar LVU-ärenden inte är specialiserade inom frågor som rör tvångsvård av barn, eller barnrätt i största allmänhet. Det förekommer mer än 500 olika typer av mål i förvaltningsdomstolarna, vilket är den främsta orsaken till varför det inte finns något kriterium som säger att rätten i LVU-mål måste omfattas av personer med bred kunskap om barn och dylikt som är av betydelse för sakens prövning. Rätten är istället hänvisad till externa personer med sakkunskap när den typen av kunskap erfordras och som nämnts är det inte vanligt att domstolen förordnar sakkunniga.¹⁴¹ Ett alternativ skulle därmed kunna vara att utveckla interna avdelningar inom domstolen som specialiserar sig på barnrätt, eller för att vara ännu mer specifik, på tvångsvård eller LVU. I det initiala läget kan detta visserligen komma att bli kostnadskrävande men i längden kan det leda till att processen blir mer effektiv och rättssäker, eftersom det kan leda till att det blir mindre komplicerat för domstolen att utreda det underlag som socialnämnden lägger fram i målen. Det hade också kunnat bidra till upprätthållandet av kraven på rättssäkerhet och beaktandet av barnets bästa.

5.5 Slutsatser

Tvångsvård av barn och unga är alltid en ingripande åtgärd och barnets bästa ska alltid vara avgörande vid alla beslut som rör barn. Samtidigt ska besluten genomsyras av rättssäkerhet, vilket kan vara komplicerat i vissa fall. Sammantaget kan det framhållas att hela förfarandet är en konstant balansgång och avvägning för att förhoppningsvis hitta rätt till slut.

Den här uppsatsen har undersökt i vilken mån principen om barnets bästa och rättssäkerhetsprincipen upprätthålls vid upphörande av tvångsvård. Fokuset har varit på de fall där begäran om upphörande av vård har skett för barn och unga som vårdas på grund av brister i omsorgen med stöd av 2 § LVU. Uppsatsen har även undersökt i vilken mån prejudikatet i HFD 2014 ref. 50 följs. Det kan konstateras att lagstiftningen sätter barnets bästa i främsta rummet samt att principen om rättssäkerhet värderas högt. I praktiken visade det sig dock att det föreligger en genomgående brist på kompetens rörande barnrätt inom domstolarna. Detta leder till att socialnämndens underlag och utredning tillerkänns högre legitimitet och lämnas i nästan alla mål utan kritik. Bristen på kompetens leder också till att vårdnadshavarna i många fall inte vet vad som förväntas och krävs utav dem för att vården ska kunna upphöra, vilket i sin tur resulterar i att

---

¹⁴¹ Jfr Prop. 2002/03:53 s. 60.

förfarandet blir oförutsägbart. Avseende prejudikatet i HFD 2014 ref. 50, nämndes det i flera av domskälen men innebörden togs inte i vidare beaktning. Det var enbart ett av målen som återförvisades till socialnämndens för ny handläggning och där hänvisades till prejudikatet. Jag gör bedömningen att en av orsakerna till att prejudikatet inte fått någon större praktisk betydelse i dagsläget är för att det föreligger brister i kompetensen hos domstolarna. LVU är en skyddslagstiftning för barn och det viktigaste är därmed att barnets bästa sätts i första rummet och är avgörande för alla beslut som rör just barn.

Vägen ut ur tvångsvård har visat sig inte vara densamma i teorin som i praktiken. Vid begäran om upphörande av tvångsvård, vilket har varit fokus i min uppsats, ska en prövning ske gentemot samma rekvisit som när tvångsvården initierades. I praktiken är detta dock mer komplicerat eftersom fler faktorer är inblandade. Dessa faktorer kan bland vara det faktum att den unge redan är föremål för tvångsvård, eller att den unge fått en viss anknytning till familjehemmet och försämrat sin anknytning till sina vårdnadshavare. I det första fallet aktualiseras diskussionen om viljan att bevara status quo och i det senare fallet aktualiseras frågan om risken för skada som separation kan medföra, vilket i realiteten inte ska beaktas över huvudtaget när det kommer till fråga om upphörande av vård.

Syftet med uppsatsen var att undersöka om kraven på rättssäkerhet uppfylls och om barnets bästa beaktas vid fråga om upphörande av vård av barn och unga som vårdas på grund av brister i omsorgen med stöd av 2 § LVU. Av min uppsats drar jag slutsatsen att kraven på rättssäkerhet och barnets bästa inte upprätthålls i praktiken. Det finns omfattande lagstöd i form av bestämmelser i SoL, LVU och barnkonventionen som sätter barnets bästa i främsta rummet, men det saknas instrument för implementeringen av dem. Det brister även i kunskapen och kompetensen inom domstolarna, vilket medför att barnets bästa är något som talas om oftare än vad det faktiskt demonstreras. Kompetensbristen inom domstolen leder även till att rättssäkerheten hamnar i kläm. Vid både beredandet och upphörandet av tvångsvård undersöker man om det föreligger påtaglig risk för att barnet skadas, antingen om tvångsvård inte initieras eller om tvångsvården upphör. Min slutsats är att den allra mest påtagliga risken som föreligger i dagsläget är risken för rättsosäkerhet.

Käll- och litteraturförteckning

Offentligt tryck

Propositioner

Prop. 1979/80:1 *Om socialtjänsten.*

Prop. 1989/90:28 *Vård i vissa fall av barn och ungdomar.*

Prop. 1989/90:107 *Om godkännande av FN-konventionen om barnets rättigheter.*

Prop 1994/95:224 *Barns rätt att komma till tals.*

Prop 1996/97:60 *Prioriteringar inom hälso- och sjukvården.*

Prop. 1996/97:124 *Ändring i socialtjänstlagen.*

Prop. 1998/99:133 *Särskild företrädare för barn.*

Prop. 2002/03:53 *Stärkt skydd för barn i utsatta situationer m.m.*

Prop. 2012/13:10 *Stärkt stöd och skydd för barn och unga.*

Prop. 2017/18:186 *Inkorporering av FN:s konvention om barnets rättigheter.*

Statens offentliga utredningar

SOU 2015:71 *Barns och ungas rätt vid tvångsvård - Förslag till ny LVU.*

Litteratur

Tryckta verk

Alexius, Katarina & Hollander, Anna, 'Kan rättssäkerhet upprätthållas när barn skyddas mot omsorgsbrister enligt 2 § LVU?', i: Leviner, Pernilla & Lundström, Tommy (red), *Tvångsvård av barn och unga – rättigheter, utmaningar och gränzoner*, 1:1 uppl. Wolters Kluwer Sverige AB,

Stockholm, 2017.

Barnrättskommitténs allmänna kommentarer nr. 14 om barnets rätt att få sitt bästa satt i främsta rummet, Översatt mars 2014, Barnombudsmannen, Stockholm, 2013.

Grundbok i BBIC: barns behov i centrum, 2. Uppl., Socialstyrelsen, Stockholm, 2018.

Kleineman, Jan, 'Rättsdogmatisk metod', i: Nääv, Maria & Zamboni, Mauro (red), *Juridisk metodlära*, 2:1 uppl. Studentlitteratur AB, Lund, 2018.

Leviner, Pernilla & Lundström, Tommy, 'Om tvångsomhändertagande av barn – en inledning', i: Leviner, Pernilla & Lundström, Tommy (red), *Tvångsvård av barn och unga – rättigheter, utmaningar och gränzoner*, 1:1 uppl. Wolters Kluwer Sverige AB, Stockholm, 2017.

Lundgren, Lars & Sunesson, Per-Anders, *Nya sociallagarna med kommentarer i lydelsen den 1 januari 2019*, MTM, Johanneshov, 2019.

LVU. Handbok för socialtjänsten, Socialstyrelsen, Stockholm, 2020.

Mattsson, Titti, *Barnet och rättsprocessen: rättssäkerhet, integritetsskydd och autonomi i samband med beslut om tvångsvård*, Juristförlaget i Lund, Lund, 2002.

Mattsson, Titti, *Barnrättsperspektivet i LVU-sammanhang*. Statens offentliga utredningar: Barn och ungas rätt vid tvångsvård, bilaga 3 i: SOU 2015:71, 2015.

Mattsson, Titti, 'Barnrättsperspektivet i tvångsvården för barn och unga', i: Leviner, Pernilla & Lundström, Tommy (red), *Tvångsvård av barn och unga – rättigheter, utmaningar och gränzoner*, 1:1 uppl. Wolters Kluwer Sverige AB, Stockholm, 2017.

Peczenik, Aleksander, *Vad är rätt? Demokrati, rättssäkerhet, etik och juridisk argumentation*, Norstedts juridik AB, Stockholm, 1995.

Sandgren, Claes, *Rättsvetenskap för uppsatsförfattare – ämne, material, metod och argumentation*,

4:1 uppl. Norstedts Juridik, Stockholm, 2018.

Schiratzki, Johanna, *Barnrättens grunder*, 7:1 uppl. Studentlitteratur AB, Lund, 2019.

Singer, Anna, *Barns rätt*, 1:1 uppl. Iustus Förlag AB, Uppsala, 2017.

Staaf, Annika. *Rättssäkerhet och Tvångsvård: en rättssociologisk studie*, Sociologiska institutionen Lunds Universitet, Lund, 2005.

Utreda barn och unga. Handbok för socialtjänstens arbete enligt SoL, Socialstyrelsen, Falun, 2016.

Vahlne Westerhäll, Lotta (red.). *Rättssäkerhetsfrågor inom socialrätten*, Norstedts Juridik, Stockholm, 2002.

Warnling-Nerep, Wiweka, *En introduktion till förvaltningsrätten*, Nordstedts Juridik, 2014.

Artiklar

Brodin & Mattsson, *Längst ned på skalan? Hälso- och sjukvårdens bemötande av äldre kvinnor som migrerat till Sverige*, Socialvetenskaplig tidskrift, 2014, s. 387.

Cato, Mats, *När samhället tar ett barn*, Advokaten, 80(1), 2014, s. 27-42.

Gustafsson, Håkan, Wejedal, Sebastian, Östlund, Allison, *LVU - lång väg ut? Om stigmundenhet vid upphörande av tvångsvård (del I av II)*, Nordisk socialrättslig tidskrift, 2020, s. 41-46.

Olsen, Lena, *Rättsvetenskapliga perspektiv*, Svensk juristtidning, 2004 s. 105.

Socialstyrelsens författningar och övriga publikationer

SOSFS 1997:15 Socialstyrelsen, *Socialstyrelsens allmänna råd om tillämningen av lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga*.

Socialstyrelsen, *Barnets rätt och LVU. Om barnet i rättsprocessen*, 2009, artikelnummer 2009-126-182. Publicerad 2009, hämtad 2020-11-20 från <https://www.socialstyrelsen.se/>

globalassets/sharepoint-dokument/artikelkatalog/ovrigt/2009-126-182_2009126182.pdf.

Elektroniska källor

Barnombudsmannen, *Barnkonventionen 25 år - en tillbakablick*, 2014-02-18. Hämtad 2020-09-25 från https://www.barnombudsmannen.se/globalassets/systemimporter/barnkonventionen_25_milstolpar-21.pdf

Barnombudsmannen, *Prövning av barnets bästa, ett stödmaterial för beslutsfattare och tjänstepersoner*, 2020. Hämtad 2020-10-03 från <https://www.barnombudsmannen.se/globalassets/dokument-for-nedladdning/publikationer/provning-av-barnets-basta-2020.pdf>.

Vahlne Westerhäll, Lotta, Hälsa- och sjukvårdslagen (2017:30), kommentaren till 5 kap 1 § 3 p, *Juno*. Hämtad 2020-10-07 från https://juno-nj-se.ezproxy.ub.gu.se/b/documents/2280963?t=sfs_changes#SFS2017-0030_K5.

Sveriges Kommuner och Landsting, *Prövning av barnets bästa. Ett verktyg för styrning och ledning*, 2018. Hämtad 2020-10-07 från <https://webbutik.skr.se/bilder/artiklar/pdf/7585-619-3.pdf?issuusl=ignore>.

Rättsfallsförteckning

Europadomstolen

Andersson mot Sverige, dom 1992-02-25, nr. 12963/87

Johansen mot Norge, dom 1996-08-07, nr. 17383/90

K & T mot Finland, dom 2000-04-27, nr. 25702/94

Olsson mot Sverige, dom 1988-03-24, nr. 10465/83

Soares de Melo mot Portugal, dom 2016-02-16, nr. 72850/14

W v. Mot Storbritannien, dom 1987-07-08, nr. 9749/82

Justitieombudsmannen

JO dnr 2710-2001

JO 2005/06 s. 242

JO 2007/08 s. 346

JO 2012/13 s. 303

Högsta förvaltningsdomstolen

RÅ 2009 ref. 64

HFD 2012 ref. 35

HFD 2014 ref. 50

Förvaltningsrätterna

Dom 2020-01-10, mål nr. 20962-19

Dom 2020-01-13, mål nr. 2641-19

Dom 2020-01-16, mål nr. 19497-19

Dom 2020-01-24, mål nr. 8182-19

Dom 2020-02-03, mål nr. 8371-19

Dom 2020-02-13, mål nr. 11099-19

Dom 2020-03-04, mål nr. 8479-19

Dom 2020-03-04, mål nr. 9930-19

Dom 2020-03-04, mål nr. 2040-19

Dom 2020-03-10, mål nr. 318-20

Dom 2020-03-11, mål nr. 388-20
Dom 2020-03-17, mål nr. 65-20
Dom 2020-03-26, mål nr. 4887-20
Dom 2020-03-30, mål nr. 2379-19
Dom 2020-03-30, mål nr. 21201-19
Dom 2020-04-01, mål nr. 5642-20
Dom 2020-04-01, mål nr. 3977-20
Dom 2020-04-15, mål nr. 3392-20
Dom 2020-04-16, mål nr. 14015-19
Dom 2020-04-20, mål nr. 3904-20
Dom 2020-04-27, mål nr. 4581-20
Dom 2020-04-29, mål nr. 1855-20
Dom 2020-05-06, mål nr. 13816-19
Dom 2020-05-18, mål nr. 4054-20
Dom 2020-05-19, mål nr. 2119-20
Dom 2020-05-20, mål nr. 3268-20
Dom 2020-05-20, mål nr. 6897-19
Dom 2020-05-20, mål nr. 3060-20
Dom 2020-05-27, mål nr. 6720-20
Dom 2020-06-09, mål nr. 2521-20
Dom 2020-06-09, mål nr. 2191-20
Dom 2020-06-11, mål nr. 903-20
Dom 2020-06-11, mål nr. 1417-20
Dom 2020-06-12, mål nr. 15093-19
Dom 2020-06-12, mål nr. 14703-19
Dom 2020-06-16, mål nr. 2293-20
Dom 2020-06-17, mål nr. 2111-20
Dom 2020-06-23, mål nr. 1126-20
Dom 2020-06-23, mål nr. 3039-20
Dom 2020-06-24, mål nr. 1766-20
Dom 2020-06-25, mål nr. 2255-20
Dom 2020-06-26, mål nr. 4150-20
Dom 2020-06-30, mål nr. 29237-19

Dom 2020-07-08, mål nr. 1516-20
Dom 2020-07-09, mål nr. 6162-20
Dom 2020-07-13, mål nr. 858-20
Dom 2020-07-13, mål nr. 7177-20 - 7799-20
Dom 2020-07-21, mål nr. 5330-19
Dom 2020-07-21, mål nr. 2507-20
Dom 2020-07-24, mål nr. 2148-20 - 2149-20
Dom 2020-07-30, mål nr. 14368-20
Dom 2020-08-05, mål nr. 2707-20
Dom 2020-08-11, mål nr. 2909-20
Dom 2020-08-20, mål nr. 314-20
Dom 2020-08-20, mål nr. 1077-20
Dom 2020-08-24, mål nr. 1432-20
Dom 2020-08-24, mål nr. 4317-20
Dom 2020-08-26, mål nr. 8439-20
Dom 2020-08-31, mål nr. 8065-20
Dom 2020-09-08, mål nr. 2335-20
Dom 2020-09-09, mål nr. 7012-20
Dom 2020-09-14, mål nr. 10958-20 - 9550-20
Dom 2020-09-16, mål nr. 18386-20 - 5786-20
Dom 2020-09-17, mål nr. 4269-20
Dom 2020-09-18, mål nr. 4040-20
Dom 2020-09-23, mål nr. 5212-20
Dom 2020-09-25, mål nr. 2045-20
Dom 2020-09-28, mål nr. 1260-20
Dom 2020-09-28, mål nr. 3708-20
Dom 2020-10-08, mål nr. 20181-20